

HERo
ДаткаЙым

Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттердин мүчөлөрү үчүн практикалык колдонмо

**«ДаткаЙым – Гендердик теңчиликке жаңыча жетишүү» долбоору
HERo – New narratives towards a gender equal society
EIDHR/2019/409-867**

Бишкек 2022

Бул басылма Европа Биримдигинин финансылык колдоосу менен жарыяланды. Басылманын мазмуну үчүн «Данило Дольчи» чыгармачыл өнүктүрүү борбору (Италия) жана «Социалдык технологиялар агенттиги» коомдук бирикмеси гана жооптуу. Басылма сөзсүз түрдө Европа Биримдигинин көз карашын чагылдырбайт.

Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттердин мүчөлөрү үчүн практикалык колдонмо. Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жаатындагы жергиликтүү комитеттер: аракеттердин алгоритми. Б.: 2022. 26 б.

Документтин аталышы	Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттердин мүчөлөрү үчүн практикалык колдонмо
Активдүүлүк	A 2.5
Авторлор	«Социалдык технологиялар агентти» коомдук уюму жана «Данило Долчи» чыгармачыл өнүктүрүү борбору

Мазмуну

1. ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТАН САКТОО ЖАНА КОРГОО БОЮНЧА ЖЕРГИЛИКТҮҮ КОМИТЕТТЕРИ: МЫЙЗАМДАР, МИЛДЕТТЕР ЖАНА ФУНКЦИЯЛАР	Ошибка! Закладка не определена.
2. ЖЕРГИЛИКТҮҮ ӨЗ АЛДЫНЧА БАШКАРУУ ОРГАНДАРЫНЫН ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТУ САКТОО ЖАНА КОРГОО БОЮНЧА ЖЕРГИЛИКТҮҮ КОМИТЕТТЕРДИ ТҮЗҮҮ АЛГОРИТМИ	Ошибка! Закладка не определена.
3. ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТАН САКТОО ЖАНА КОРГОО БОЮНЧА ЖЕРГИЛИКТҮҮ КОМИТЕТТЕРИНИН ИШ-АРАКЕТТЕРИН ПЛАНДОО АЛГОРИТМИ	9
4. ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТАН САКТОО ЖАНА КОРГОО БОЮНЧА ЖЕРГИЛИКТҮҮ КОМИТЕТТЕРИНИН ӨЗ АРА АРАКЕТЕНҮҮ АЛГОРИТМИ	12
5. ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТАН САКТОО ЖАНА КОРГОО БОЮНЧА ЖЕРГИЛИКТҮҮ КОМИТЕТТЕРИНИН ЗОМБУЛУКТАН ЖАБЫРКАГАНДАР МЕНЕН ИШТӨӨ ПРИНЦИПТЕРИ ЖАНА АЛГОРИТМИ	17
1-тиркемеси. Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттер жөнүндө типтүү жобо	Ошибка! Закладка не определена.
2-тиркемеси. Жергиликтүү комитетти бекитүү боюнча буйруктун үлгүсү	27
3-тиркемеси. Үй-бүлөлүк зомбулук фактылары боюнча жарандардын кайрылууларын каттоо журналы	29
4-тиркемеси. Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттин иш планынын үлгүсү	30
5-тиркемеси. Аялдарга жана кыздарга карата зомбулуктун түрлөрү жөнүндө ЖК мүчөлөрү үчүн маалымат	32
6-тиркемеси. Аялдарга жана балдарга каршы кылмыштар жана укук бузуулар	34
7-тиркемеси. Гендердик жана үй-бүлөлүк зомбулуктарды жасагандыгы үчүн Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган жоопкерчилик	41
8-тиркемеси. Үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыркагандар менен сүйлөшүү боюнча кеңештер	44
9-тиркемеси. Жабырлануучу менен коопсуздук планын түзүү	46
Долбоор жөнүндө	50

КЫСКАРТУУЛАР

АӨ	- Айыл өкмөтү
МКЮЖ	- Мамлекет кепилдеген юридикалык жардам
ШИИБ	- Шаардык ички иштер бөлүмү
КР	- Кыргыз Республикасы
ЖК	- Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү
комитет	
ИИМ	- Ички иштер министрлиги
ЖМА	- Жергиликтүү мамлекеттик администрация
ЭСӨММ	- Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министр
МАБ	- Муниципалдык аймактык башкаруу
ЧУА	- Ченемдик укуктук акт
УИП	- Гендердик теңчилик боюнча улуттук иш-аракеттердин планы
БӨУ	- Бейөкмөт уюм
ЖӨБО	- Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы
ИИО	- Ички иштер органдары
РИИБ	- Райондук ички иштер бөлүмү
ҮБЗ	- Үй-бүлөлүк зомбулук
АКК	- Аймактык коомдук кеңеш
АБ	- Аймактык башкаруу
ИИБ	- Ички иштер бөлүмү
КК КР	- Кылмыш кодекси
УМК	- Участкалык милиция кызматкери
БББ	- Билим берүү бөлүмү
СӨБ	- Социалдык өнүктүрүү бөлүмү
ЖПК	- Жазык-процесстик кодекси
ФАП	- Фельдшердик-акушердик пункт
АЮЖБ	- Акысыз юридикалык жардам борбору
ҮБМБ	- Үй-бүлөлүк медицина борбору

1. ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТАН САКТОО ЖАНА КОРГОО БОЮНЧА ЖЕРГИЛИКТҮҮ КОМИТЕТТЕРИ: МЫЙЗАМДАР, МИЛДЕТТЕР ЖАНА ФУНКЦИЯЛАР

Кыргыз Республикасынын үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо чөйрөсүндөгү мыйзамдарында комплекстүү мамилени, мамлекеттик органдардын, уюмдардын жана жарандардын өз ара кызматташуусунун моделин түзүү үчүн укуктук ченемдер каралган. Бул ченемдер үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо жана коргоо чөйрөсүнүн бардык субъекттеринин өз ара аракеттенүүсүн жана иш-аракеттерин координациялоону жана алардын функцияларын жана ыйгарым укуктарын мамлекеттик, ошондой эле жергиликтүү деңгээлдеги мыйзам чегинде чектөөнү карайт.

Төмөнкү ченемдик укуктук жана ведомстволук актылар жергиликтүү комитеттерди түзүү жана алардын ишин уюштуруу үчүн укуктук негиз болуп калды:

- Кыргыз Республикасынын Мыйзамы 2017-жылдын 27-апрели № 63 «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө»;
- Кыргыз Республикасынын Мыйзамы 2021-жылдын 20-октябры № 123 «Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө»;
- Кыргыз Республикасынын Мыйзамы 2001-жылдын 19-декабры № 111 «Кыргыз Республикасындагы калкты социалдык жактан тейлөөнүн негиздери жөнүндө»;
- Кыргыз Республикасынын Мыйзамы 2021-жылдын 5-майы № 60 «Укук бузуулардын алдын алуунун негиздери жөнүндө»;
- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Токтому 2015-жылдын 30-июлундагы № 547 «Кыргыз Республикасынын ички иштер органдарынын жарандык коом институттары менен өз ара аракеттенүү механизмдери жөнүндө»;
- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Токтому 2017-жылдын 3-октябры № 642 «Коргоо ордеринин формасын бекитүү жөнүндө»
- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Токтому 2020-жылдын 30-октябрындагы № 528 «Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2017-жылдын 3-октябрындагы Коргоо ордеринин формасын бекитүү тууралуу» токтомуна өзгөртүүлөрдү киргизүү тууралуу» ;
- КР ИИМ 29.08.2019-ж. № 714 «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча ички иштер башкармалыгынын ишин уюштуруу боюнча нускаманы бекитүү тууралуу»;
- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Токтому 2019-жылдын 1-августу № 390 « Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо тартиби жөнүндө»

- Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Аялдар жана гендердик өнүктүрүү боюнча улуттук кеңештин 2020-жылдын 15-январындагы № 1 чечими;
- Кыргыз Республикасынын Вице-премьер-министри тарабынан бекитилген 2020-жылга Кыргыз Республикасында үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу боюнча кечиктирилгис иш чаралардын планы;
- Кыргыз Республикасынын эмгек жана социалдык өнүгүү министирлиги 2020-жылдын 13-мартындагы № 40 буйругу жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштери жана этностор аралык мамилелер боюнча мамлекеттик агентиги тарабынан 2020-жылдын 13-мартындагы № 01-18/35 Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттер жөнүндө бекитүү жөнүндө» буйругу

Жергиликтүү деңгээлде жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу жана административдик органдары (мэриялар, айыл өкмөттөрү) атайын органдарды - жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарын түзүү аркылуу жергиликтүү деңгээлде үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоону жана коргоону жүзөгө ашыруучу субъекттердин ведомстволор аралык координациясына жана өз ара аракеттенүүсүнө көмөк көрсөтөт (мындан ары - Комитет).

Жергиликтүү комитет жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан түзүлөт. Ар бир айыл аймагында/шаарда ушул айыл аймагынын/шаардын аймагында иштеген, өзүнүн жергиликтүү комитеттери уюштурулат. Бир айыл аймагында бир нече жергиликтүү комитеттерди түзүү практикаланууда, алар аймактын курамына кирген ар бир айылдын, участкардун аймагында иштейт. Шаарларда административдик бөлүнүштөрдүн (муниципалдык аймактык башкаруу, аймактык кеңештер, аймактык башкармалыктар) негизинде участкар боюнча өзүнчө жергиликтүү комитеттерди ачуу сунушталат, анткени шаарларда калктын саны көп. Комитет иш тартиби жана шарттары Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык өнүгүү министрлигинин 2020-жылдын 13-мартындагы № 40 Буйругу жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштери жана этностор аралык мамилелер мамлекеттик агенттигинин 2020-жылдын 13-мартындагы № 1- 18/35 Буйругу менен бекитилген, Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитет жөнүндө типтүү жобо менен

Типтүү жобого ылайык үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитет (мындан ары - Комитет) мамлекеттик органдардын (коргоо чөйрөсүндөгү мыйзамдардын субъекттеринин) өкүлдөрүнөн ыктыярдуу негизде түзүлгөн, туруктуу иштеген коллегиялдуу орган болуп саналат. Жана үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо), жергиликтүү коомчулуктун мүчөлөрү жана жарандык коомдун өкүлдөрү үй-бүлөлүк зомбулуктун, аялдардын, балдардын, кары-картандардын жана майып жарандардын укуктарынын бузулушунун алдын алуу боюнча өз ара аракеттенүү жана кызматташуу үчүн.¹

¹ Кыргыз Республикасынын эмгек жана социалдык өнүгүү министирлиги 2020-жылдын 13-мартындагы № 40 буйругу жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштери жана этностор аралык мамилелер боюнча мамлекеттик агентиги тарабынан 2020-жылдын 13-мартындагы № 01-18/35 Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттер жөнүндө бекитүү жөнүндө» буйругу

Жергиликтүү деңгээлде үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоону жана коргоону жүзөгө ашыруучу субъекттердин ведомстволор аралык координациясына жана өз ара аракеттенүүсүнө көмөктөшүү Комитеттин алдына төмөнкүдөй милдеттерди коёт:

- Үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу маселелери боюнча мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана жарандык коомдун өкүлдөрүнүн ортосундагы өз ара аракеттенүү;
- Адам укуктары, укуктарды коргоо жана сактоо, ошондой эле үй-бүлөлүк зомбулукту болтурбоо маселелери боюнча жергиликтүү калкка маалымдоо;
- Жергиликтүү жаамат менен түшүндүрүү жана консультациялык жолугушууларды өткөрүү;
- Үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу жана укук коргоо маселелерине байланышкан коомдук демилгелерди талкуулоо жана илгерилетүү;
- Мамлекеттик органдардын жана БӨУ үй-бүлөлүк зомбулукту алдын алуу боюнча көрсөткөн кызматтарынын сапатын жакшыртууга көмөктөшүү;
- Үй-бүлөлүк зомбулук маселеси боюнча маалыматтарды жыйноо;
- Маалыматтык-агартуу иши боюнча сунуштарды, сунуштамаларды даярдоо жана коомчулуктун маалымдуулугун жана болуп жаткан зомбулук үчүн жоопкерчилигин жогорулатууга багытталган координациялоону күчөтүү.

Жергиликтүү комитетке төмөндөгү функциялар жүктөлөт:

- Калк менен адам укуктары жана үй-бүлөлүк зомбулукту болтурбоо маселелери боюнча алдын алуу жолугушууларын өткөрүү;
- Үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыр тарткан адамдарга маалыматтык жана консультациялык укуктук жардам көрсөтүү жана аныктоо;
- Комитеттин мүчөлөрү үчүн кварталына бир жолудан кем эмес окутуу иш-чараларын өткөрүү;
- Зарыл учурларда ички иштер органдарына жана прокуратурага үй-бүлөдө жасалган зомбулук фактылары жөнүндө кабарлоо;
- Аялдардын, балдардын, улгайган адамдардын коопсуз жашоого болгон укуктарынын бузулган учурларына туруктуу мониторинг жүргүзүү;
- Жеке жана жергиликтүү жаамат менен байланышты өнүктүрүү жана колдоо;
- Үй-бүлөлүк зомбулукту алдын алуу боюнча коомдук демилгелерди колдоо жана өнүктүрүү боюнча аймактар аралык кызматташууну өнүктүрүү;
- Зомбулуктан жабыр тарткан жарандарга турмуш-тиричиликтин чектеген тоскоолдуктарын жеңүүсү үчүн шарт түзүүгө көмөктөшүү жана коомдун турмушуна катышуу үчүн башка жарандар менен бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылуу;
- Үй-бүлөдөгү зомбулук маселелери жана үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо механизмдери боюнча маалыматтык иш-чараларды өткөрүүдө мамлекеттик мекемелерге жана коомдук бирикмелерге көмөк көрсөтүү.

2. ЖЕРГИЛИКТҮҮ ӨЗ АЛДЫНЧА БАШКАРУУ ОРГАНДАРЫНЫН ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТУ САКТОО ЖАНА КОРГОО БОЮНЧА ЖЕРГИЛИКТҮҮ КОМИТЕТТЕРДИ ТҮЗҮҮ АЛГОРИТМИ

Типтүү жобого ылайык, ЖӨБ органдарынын жетекчилигине жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, мамлекеттик органдардын, коомчулуктун жашоочуларынын, коомдук уюмдардын жана башка мекемелердин күч-аракеттерин бириктирүү жана координациялоо милдети жүктөлгөн. Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу жана административдик органдары (мэриялар, айыл өкмөттөрү) комитет түзүү демилгесин көтөрүүгө милдеттүү жана ошого жараша алар даярдоо стадиясында чечимдерди кабыл ала алышат. Даярдоо стадиясында административдик бөлүмдүн башчысы (МАН, АКК, АБ), айыл өкмөтүнүн башчысы жергиликтүү администрациянын адиси же райондун башчысы менен бирдикте мэр же райондун башчысы² менен алдын ала жумушчу кеңешме өткөрүшү керек. Анын милдети:

- Комитет түзүү пландарын талкуулоо;
- Мамлекеттик органдардын аймактык бөлүмдөрү менен өз ара аракеттенүүнүн формаларын макулдашуу;
- Райондун/шаардын аймагындагы жарандарды үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча иш планына жергиликтүү комитеттердин ишин киргизүү.

Комитетти түзүүнүн күн тартиби жергиликтүү калктын максималдуу катышуусу менен өткөрүлүүчү иш-чараларда, мисалы, айыл тургундарынын чогулушунда же мамлекеттик органдардын өкүлдөрү, жергиликтүү кеңештердин депутаттары, жергиликтүү активисттер менен жолугушууда коюлууга тийиш. Күн тартибине мыйзам ченемдери, үй-бүлөлүк зомбулук боюнча кырдаалдын серепи, жергиликтүү комитеттердин максаттары жана милдеттери камтылууга тийиш. Талкуу үчүн төмөнкү суроолор да коюлушу керек:

- Канча жергиликтүү комитет түзүлөт?
- Комитет мүчөлөрү үчүн тандоо критерийлери кандай?
- Ар бир комитетте канча адам болушу керек?
- Субъекттердин өкүлдөрүнүн кайсынысы комитетке киргизилиши керек?
- Төрага кантип шайланат?
- Комитет мүчөлөрү кандай укуктарга ээ?

Жергиликтүү комиссиянын мүчөлөрүн тандоодо төмөнкү критерийлер сунушталат:

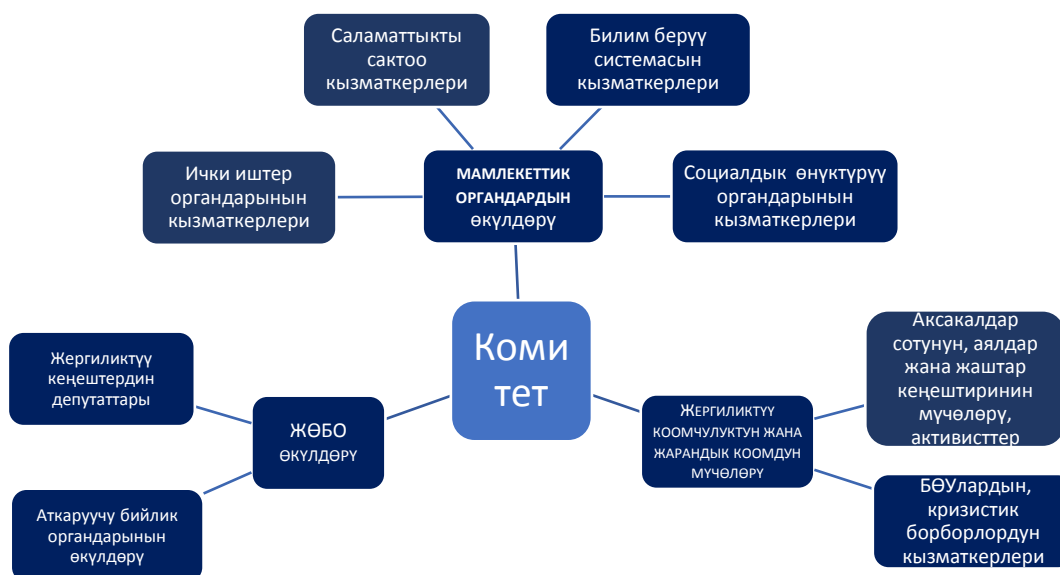
- комитетте иштөөнү каалоо жана командада иштөөнү каалоо;
- коомчулукта үй-бүлөдөгү зомбулукту жоюуга умтулуу;
- үй-бүлөлүк жана гендердик зомбулук менен байланышкан укук бузууларды жана кылмыштарды жасагандыгы үчүн жоопкерчиликке тартуу фактыларынын жоктугу.

² «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 18-беренесине ылайык, жергиликтүү мамлекеттик администрацияларга министрликтердин, мамлекеттик комитеттердин, администрациялык ведомстволордун жана башка мамлекеттик органдардын мамлекеттик аймактык бөлүмдөрүнүн координацияланган ишин камсыз кылуу жана координациялоо функциялары жүктөлөт.

Жергиликтүү комитеттин курамына үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоону жана коргоону камсыз кылуучу төмөнкү субъекттердин өкүлдөрү кириши керек:

- мамлекеттик органдар:
 1. ички иштер жана юстиция органдары;
 2. социалдык өнүктүрүү, билим берүү, саламаттыкты сактоо органдары;
 3. башка министрликтер жана ведомстволор;
 4. акыйкатчы институту, адвокаттык ж.б.
 - жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары: айыл өкмөтү/мэриясы жана айылдык/шаардык кеңеш (жергиликтүү кеңеш);
 - коомдук, коммерциялык эмес уюмдар, мисалы, аксакалдар соту, аялдар кеңеши, жаштар комитеттери, кризистик борборлор ж.б.;
 - менчиктин ар кандай түрүндөгү уюмдар жана ишканалар (мамлекеттик, жеке, аралаш);
 - жергиликтүү активисттер.

Сүрөт 1. Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттин курамы

Типтүү жобого ылайык, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын мүчөлөрү төмөнкүлөргө укуктуу:

- үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу маселелерине байланышкан коомдук демилгелерди кароо;
- ченемдик укуктук актылардын жана башкаруучулук чечимдердин долбоорлорун иштеп чыгууга жана коомдук угууларга катышууга;
- мамлекеттик органдар жана ЖӨБО тарабынан пландаштырылган же кабыл алынган чечимдерди өркүндөтүү боюнча сунуштарды, сын-пикирлерди киргизүүгө;
- өзүнүн ишине улуттук, эл аралык, эксперттик жана илимий уюмдардын, өкмөттүк эмес уюмдардын өкүлдөрүн, ошондой эле айрым адистерди тартууга;

- семинарларды, конференцияларды, тегерек столдорду, коомдук угууларды жана башка иш-чараларды уюштурууга жана өткөрүүгө;
- комитеттин компетенциясына кирген маселелерди талкуулоо үчүн тийиштүү мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызматкерлерин, жарандык активисттерди жана жергиликтүү жааматтын жарандарын жыйынга чакырууга;
- коомчулукка, мамлекеттик органдарга, ЖӨБ органдарына алар комитетке берген сунуштарын, сын-пикирлерин жана башка кайрылууларын четке кагууда маалымдоого;
- мамлекеттик органдарга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына коомчулук менен өз ара аракеттенүүгө көмөк көрсөтүүгө;
- комитеттин белгилуу бир чыгымдарын каржылоо үчүн Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында тыюу салынбаган каражаттарды тартууга.

Комитеттин мүчөлөрү байкоочулар катары катышууга укуктуу:

- мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын түзүмдүк бөлүмдөрүнүн үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо маселелери боюнча жыйналыштарына;
- мамлекеттик органдар жана алардын түзүмдүк бөлүмдөрү тарабынан өткөрүлүүчү башка иш-чараларга.

Талкуунун жыйынтыгын жазып, мэриянын өкүлүнө, райондук администрацияга жана жергиликтүү өз алдынча башкаруунун башчысына берүү маанилүү.

Комитеттин мүчөлөрүнүн ичинен төрага жана жооптуу катчы шайланат. Типтүү жобонун негизинде комитеттин мүчөлөрү өздөрүнүн Жобосун иштеп чыгышат. Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органынын жетекчисинин тескеме төмөнкүлөрдү камтууга тийиш:

- комитеттин мүчөлөрү тарабынан шайланган төрагасы жана катчысы аныкталган комитеттин курамын бекитүү;
- тескеменин аткарылышы үчүн жоопкерчиликти жүктөө жөн;
- үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу боюнча иш-чаралардын планын иштеп чыгуунун зарылдыгы жана мөөнөттөрү жөнүндө;
- кварталдык отчет берүү жана пландын аткарылышын контролдоо боюнча.

Буйрутма үлгүсү тиркелет **(2-тиркеме)**.

3. ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТАН САКТОО ЖАНА КОРГОО БОЮНЧА ЖЕРГИЛИКТҮҮ КОМИТЕТТЕРИНИН ИШ-АРАКЕТТЕРИН ПЛАНДОО АЛГОРИТМИ

Координацияланган иш үчүн комитеттин мүчөлөрү комитетке жүктөлгөн функциялардын милдеттерин бөлүштүрүүнү талкуулоосу маанилүү:

- Профилактикалык чогулуштарды комитеттин мүчөлөрү – ИИО кызматкерлери, саламаттыкты сактоо уюмунун кызматкери, кварталдык комиссиянын төрагасы же мүчөсү, жергиликтүү активисттер, БӨУ же КБ өкүлү өткөрө алат;
- Үй-бүлөлүк зомбулуктун курмандыктарын аныктоо жана маалымат жана юридикалык консультацияларды берүү комитеттин мүчөлөрү - социалдык кызматкер, кварталдык комитеттин мүчөсү, аялдар же жаштар комитетинин мүчөсү, жергиликтүү активисттер тарабынан жүргүзүлүшү мүмкүн.
- Комитеттин мүчөлөрү үчүн окуу иш-чараларын өткөрүү – ИИО кызматкерлерин, райондук СӨБ кызматкерин³, БӨУ же КБ өкүлүн.
- Зарыл учурларда ҮЗ фактылары жөнүндө ИИО жана прокуратурага билдирүү комитеттин бардык мүчөлөрү тарабынан ишке ашырылышы мүмкүн (бойго жеткен адамдын макулдугу болгон учурда, балдарга жана аракетке жөндөмсүз адамдарга карата зордук-зомбулук көрсөтүлгөн учурларда макулдук талап кылынбайт);
- Аялдардын, балдардын, кары-картаңдардын коопсуз жашоого болгон укуктары бузулган учурларга үзгүлтүксүз мониторинг жүргүзүү - комитеттин бардык мүчөлөрү;
- Жеке жана коомдук жергиликтүү жамааттар менен байланышты өнүктүрүү жана колдоо Комитеттин төрагасы, жергиликтүү кеңештин депутаты – комитеттин мүчөсү, ӨЭУлардын жана КБнун өкүлдөрү тарабынан ишке ашырылууга тийиш;
- Үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу боюнча коомдук демилгелерди колдоо жана өнүктүрүү боюнча аймактар аралык кызматташтыкты өнүктүрүүнү комитеттин төрагасы, комитеттин депутаты, райондук/шаардын СӨБтүн өкүлү, БӨУдын жана КБнун өкүлдөрү уюштур керек;
- Зордук-зомбулукка дуушар болгон жарандардын жашоо-тиричилигин чектеген тоскоолдуктарды жеңүү үчүн шарттарды түзүүгө көмөктөшүү жана аларга коомдун турмушуна катышуу үчүн башка жарандар менен бирдей мүмкүнчүлүктөрдү берүү АӨ/МАНБ социалдык кызматкери тарабынан алардын функционалдык милдеттеринин чегинде камсыз кылынууга тийиш, СӨБ менен бирдикте ИИОдын кызматкери;
- Мамлекеттик мекемелерге жана коомдук бирикмелерге үй-бүлөлүк зомбулук маселелери жана үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо механизмдери боюнча маалыматтык иш-чараларды өткөрүүгө көмөк көрсөтүү - Комитеттин төрагасы, Комитеттин жооптуу катчысы.

Негизги милдеттерге ылайык натыйжалуу иш алып баруу үчүн комитеттин төрагасынын комитеттин иш планын түзүү демилгесин көтөрүүсү маанилүү. Комитеттин иш планын

³ Райондордун/шаарлардын социалдык өнүктүрүү бөлүмү «Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын 11-беренесине ылайык үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо жана социалдык коргоо маселелери боюнча аймактык социалдык өнүктүрүү органдарына, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына үсүлдүк жана консультациялык жардам көрсөтөт.

иштеп чыгуу үчүн алдын ала төмөнкүлөрдү жүргүзсүн: а) тиешелүү аймактагы үй-бүлөлүк зомбулук боюнча кырдаалды карап чыгуу; б) мындан аркы иш-чаралар үчүн маселени талдоо; в) үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу боюнча иш-чараларды калыптандыруу.

а) Тиешелүү аймактагы үй-бүлөлүк зомбулуктун абалы боюнча сереп. Комитеттин төмөнкү маалыматтарды чогултууга тийиш:

- мамлекеттик органдардын статистикалык маалыматтары (булактар: координациялык кеңешмелер, РИИБ/ШИИБ, МУЫнун отчеттору, прокуратура, социалдык өнүгүү, саламаттыкты сактоо, билим берүү);
- өзүн-өзү талдоо үчүн маалыматтар: сүйлөшүүлөр, консультациялар, документтерди изилдөө (анын ичинде кризистик борборлорго кайрылуулар жана балдардын, аялдардын, кары-картаңдардын, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын жана башка коммерциялык эмес уюмдардын укуктарын коргоо жаатындагы уюмдардын мониторинги боюнча маалыматтар) же граждандык активисттер).

Мамлекеттик органдардын **статистикалык маалыматтары** төмөнкү маалыматтарды камтууга тийиш:

- үй-бүлөлүк зомбулук учурларында берилген убактылуу коргоо ордерлеринин динамикасы жана саны;
- үй-бүлөлүк зомбулуктун натыйжасында жасалган укук бузуулардын жана кылмыштардын динамикасы жана саны;
- үй-бүлөлүк жана гендердик зомбулуктун кеңири таралган түрлөрү, алардын саны башкаларга караганда тез өсүүдө;
- үй-бүлөлүк зомбулукка көбүрөөк дуушар болгон калктын топтору боюнча (жынысы, жашы, улуту, аймагы боюнча);
- үй-бүлөлүк зомбулук жасаган жана «үй-бүлөлүк мушташ» катары каттоодо турган адамдар жөнүндө;
- медициналык жардам алуу үчүн саламаттык сактоо уюмдарына кайрылган жабыр тарткан адамдардын саны (жынысы, жашы, улуту, аймагы боюнча);
- үй-бүлөлүк зомбулук фактылары боюнча социалдык өнүктүрүү органдарында каттоодо турган жабыр тарткан адамдардын саны (жынысы, жашы, улуту, аймагы боюнча);
- билим берүү уюмдарында катталган жабыр тарткан адамдардын саны (жынысы, жашы, улуту боюнча);
- үй-бүлөлүк зомбулук фактылары боюнча кризистик борборлорго кайрылган жабырлануучулардын саны.

Кошумча талдоо үчүн маалыматтар: бул маалыматты комитеттин мүчөлөрү ошол аймактын жашоочулары менен жолугушууда (чогулуштарда, чогулуштарда, коомдук угууларда) чогулта алышат. Комитеттин мүчөлөрү калктын ар кандай топтору менен иштөө боюнча мурда тажрыйбага ээ болгондуктан, жаштардын, аялдардын, мамлекеттик органдардын өкүлдөрүнүн, айрым көчөлөрдүн жана кварталдардын жашоочуларынын ж.б. Аялдардын,

балдардын, ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдардын укуктарын коргоо жаатында үй-бүлөлүк зомбулук маселеси боюнча иш алып барган уюмдардын өкүлдөрү менен консультациялар аркылуу кошумча маалыматтарды чогултууга болот.

б) андан аркы иш-чаралар үчүн көйгөйлөрдү талдоо. Чогулган маалыматтар, анын ичинде бул тармактагы адистердин пикири үй-бүлөлүк зомбулук көйгөйүн чечүү жаатындагы коомчулуктун муктаждыктарын көрсөтүп, төмөнкү суроолорго жооп берет:

- Калктын ар кандай топторуна үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу боюнча кандай чаралар көрүлөт?
- Пландын кайсыл багыттары пландык мезгилге көбүрөөк артыкчылыктуу, кечиктирилгис болот?
- Пландын кайсы багыттары узак мөөнөттүү болот?
- Тиешелүү аймакта үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамдардын кандай категориялары аныкталган?
- Кайсы категориядагы жабыркагандар менен иштөө керек?
- Жооп кайтаруунун жана алдын алуунун кандай ыкмаларын колдонуу керек?
- Тартылгандар үчүн кандай тренингдер керек?
- Райондо кайсы кызмат көрсөтүүчүлөр жана жардам көрсөтүүчүлөр иштейт?
- Райондук деңгээлде үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу боюнча субъекттердин кайсынысы тартылышы керек?

в) үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу боюнча чараларды/иш-аракеттерди түзүү. Приоритеттүү багыттарды аныктап, андан соң жергиликтүү деңгээлдеги ар бир жооптуу субъект үчүн конкреттүү жоопторду жана ролдорду иштеп чыгуу. Иш-аракеттердин жазуу жүзүндөгү планын иштеп чыгуу зарыл, ал төмөнкү графаларды камтышы керек: иш-аракеттер, өнөктөштөр, мөөнөттөр, МКнын жооптуу мүчөсүнүн аты-жөнү. (тиркемедеги типтүү план)

Комитеттин системалуу иштеши үчүн шашылыш жана ай сайын жумушчу жыйындарды өткөрүү сунушталат, комитеттин жыйналыштары, комитеттин төрагасынын же комитеттин башка мүчөлөрүнүн демилгеси менен өткөрүлөт. Шашылыш жолугушуулар үй-бүлөдөгү зомбулук боюнча өзгөчө кырдаалды чечүү үчүн аз санда өткөрүлүшү мүмкүн. Ай сайын жолугушуулар конкреттүү тапшырма менен өткөрүлүшү мүмкүн, мисалы, пландаштырылган иш-чаралардын аткарылышын көзөмөлдөө жана контролдоо, же (а) үй-бүлөлүк зомбулуктун мурунку учурларына жооп кайтаруунун натыйжаларын талкуулоо; (б) үймө-үй кыдыруунун алкагында тобокелдик топторун аныктоонун натыйжалары, (б) актерлордун өз ара аракеттенүүсүндө же маалымат берүү/кабыл алуу процессиндеги тоскоолдуктар же үй-бүлөлүк зомбулуктун курмандыктарына кайрылуу, (в) түшүндүрүү иштерин пландаштыруу; (г) райондук деңгээлдеги мамлекеттик бийлик органдарынын кийлигишүүсүн талап кылган үй-бүлөлүк зомбулуктун айрым учурлары; жана башкалар. Комитеттин бардык жыйналыштары катталат, бардык кабыл алынган чечимдер протоколго алынат. Протоколго комитеттин төрагасы жана жооптуу катчысы кол коет.

4. ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТАН САКТОО ЖАНА КОРГОО БОЮНЧА ЖЕРГИЛИКТҮҮ КОМИТЕТТЕРИНИН ӨЗ АРА АРАКЕТЕНҮҮ АЛГОРИТМИ

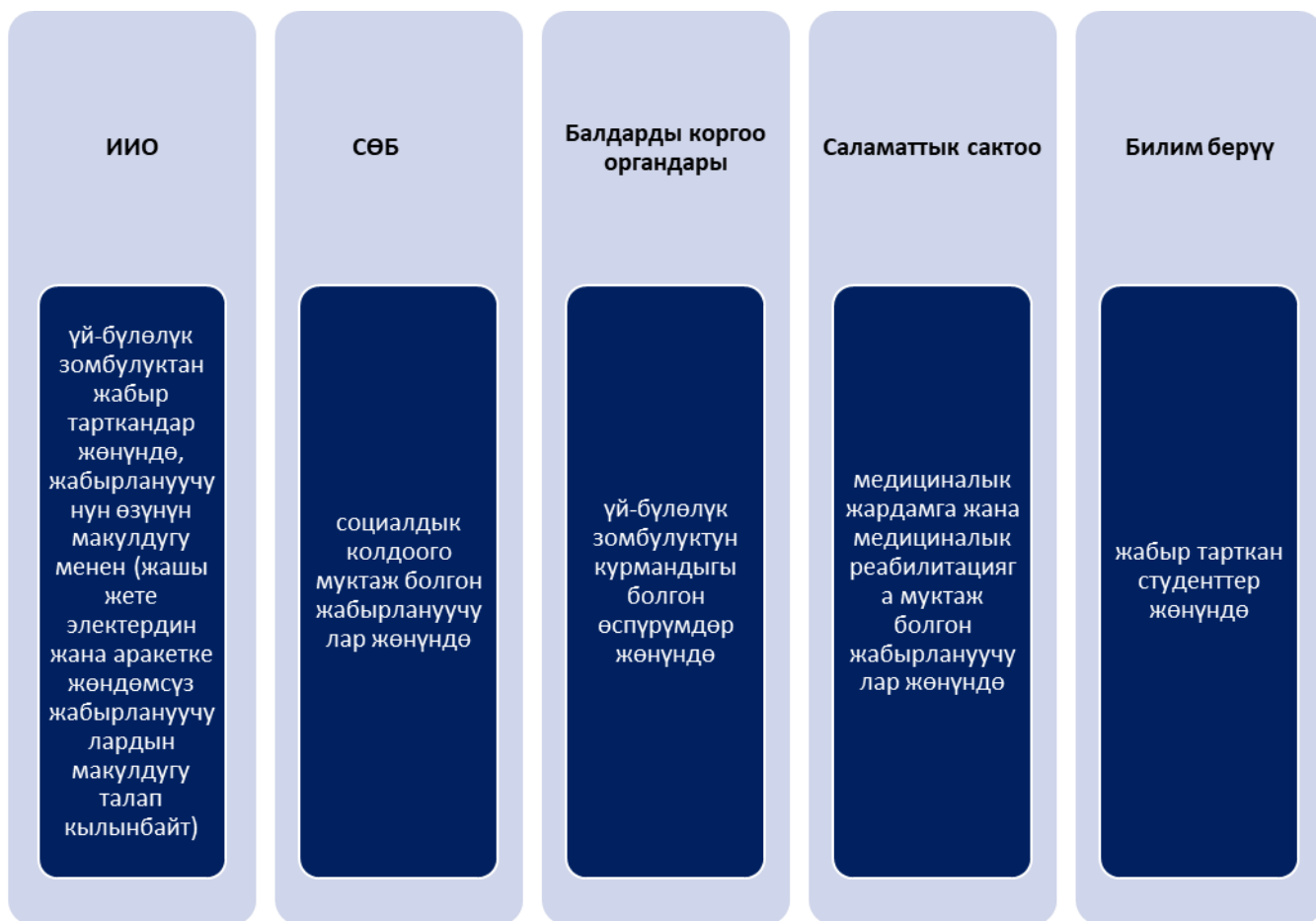
Жергиликтүү комитет жергиликтүү деңгээлде үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо системасынын звенолорунун бири болуп саналат, ал аймактагы бардык субъекттердин күч-аракетин бириктирет.

Үй-бүлөлүк зомбулук фактылары жөнүндө маалыматтарды ар кандай булактардан алуу мүмкүн:

- үй-бүлөлүк зомбулук жөнүндө кабарлаган ар бир адамга билдирүү;
- үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоону камсыз кылуучу субъекттердин кайрылуулары;
- Кыргыз Республикасынын Өзгөчө кырдаалдар министрлигинин туруктуу иштеп жаткан «Система-112» бирдиктүү мамлекеттик нөөмөт-диспетчердик кызматынан алынган маалыматтар;
- «Балдар үчүн ишеним телефону – 111» кызматкерлеринен алынган маалымат;
- жалпыга маалымдоо каражаттарынан алынган маалымат;
- телефон аркылуу, анын ичинде жабырлануучу үй-бүлөлүк зомбулукка дуушар болуп жаткандыгы жөнүндө анонимдүү билдирүү менен, комитеттин мүчөсү төмөнкүлөргө милдеттүү:
 - жардам сурап бетме-бет кайрылууга түрткү берүү;
 - үй-бүлөлүк зомбулуктан жапа чеккендерге жардам көрсөтүүчү башка субъекттер жөнүндө маалыматтарды берүүгө.

Комитеттин мүчөлөрүнө бардык кайрылуулар, анын ичинде, телефон чалуулар атайын чалууларды реестринде катталууга тийиш (3-тиркеме). Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органдарына үй-бүлөдөгү зомбулуктун фактылары жөнүндө 18 алардын аймагындагы үй-бүлөлүк зомбулуктар жөнүндө маалыматтарды эсепке алуу үчүн 24 сааттын ичинде маалымдалат.

Үй-бүлөлүк зомбулук фактыларына биргелешип чара көрүү үчүн комитеттин мүчөлөрү үй-бүлөлүк зомбулук фактылары жөнүндө бири-бирине токтоосуз билдирүүгө милдеттүү:

Үй-бүлөлүк зомбулук фактысы жөнүндө маалыматты алгандан кийин комитеттин мүчөсү жашы жете электерге жана расмий түрдө мыйзамдуу деп таанылган адамдарга карата зордук-зомбулук көрсөтүлгөн учурларда жабырлануучуга жардам көрсөтүүнү (өз компетенциясынын чегинде), аны алууга жабырлануучунун макулдугун берет. компетентсиз, макулдук талап кылынбайт.

Эгерде жабырлануучу жардамдын башка түрлөрүн алууга муктаж болсо, анда жабырлануучу комитеттин мүчөсү тарабынан компетенциясына жабырлануучуга зарыл болгон жардамды көрсөтүү кирген субъектке жөнөтүлөт. Жабырлануучу жиберилген субъект кайрылган учурдан тартып 10 күндүн ичинде комитетке жиберген мүчөсүнө жөнөтүлгөн жабырлануучуга жардам көрсөтүлгөн-көрсөтүлбөгөндүгү жөнүндө билдирүүгө милдеттүү.

Мүчөлөр алган маалыматтын булактары тууралуу маалымат ачыкталбайт. Жабырлануучулардын жакын туугандарына же тааныштарына комитеттин мүчөлөрү тарабынан жабырлануучулардын ездерунун макулдугу менен билдирилет.

Комитеттин мүчөлөрүнүн өз ара аракеттенүүсү төмөнкү функцияларга ылайык жүзөгө ашырылат:

Профилактикалык иш

Калк менен профилактикалык жолугушууларды өткөрүү үчүн планга ылайык, Комитеттин төрагасы жооптуу катчынын жетекчилиги астында калк менен жолугушуунун датасын аныктоого, жолугушуунун планын түзүүгө жана комитеттин ар

бир мүчөсүнүн ортосунда маалыматтык темаларды бөлүштүрүүгө тийиш. Мисалы, жолугушуулардын бири үй-бүлөлүк зомбулук көйгөйү тууралуу маалымат берүүгө арналышы мүмкүн. Үй-бүлөлүк зомбулук жасагандыгы үчүн мыйзамдар жана жоопкерчилик жөнүндө ички иштер башкармалыгынын кызматкери, юстициянын, АЮЖБнун же адвокатуранын өкүлү айтып бере алат. Медицина кызматкери балдардын, аялдардын жана кары-картаңдардын ден соолугуна үй-бүлөлүк зомбулуктун кесепеттери жөнүндө айта алат. Дагы бир жолугушуу жардам көрсөтүү кызматтары жөнүндө маалымат берүүгө багытталган болушу мүмкүн: МУЫ ИИБдин функциялары жөнүндө, медициналык кызматкер медициналык жардам көрсөтүү жөнүндө маалымат берет; БӨУ кызматтары жөнүндө - кризистик борборлордун өкүлү, социалдык жардамдын түрлөрү жөнүндө - социалдык кызматкер маалымат берет.

Үй-бүлөлүк зомбулуктун курмандыктарын аныктоонун бир нече ыкмалары аныкталган⁴:

- Биргелешкен үймө-үй кыдыруу: үймө-үй кыдыруу графиги жана бөлүмдөр боюнча жооптуу адамдардын тизмеси ЖКнын жыйынында түзүлөт жана анын иш планына киргизилип бекитилет;
- Тобокел тобундагы үй-бүлөлөргө чогуу баруу: үй-бүлөлөрдүн тизмеси комитеттин мүчөлөрү (социалдык кызматкер, милиция кызматкери, социалдык педагог жана башка маалыматы бар мүчөлөр) тарабынан берилет, топтор жана баруу графиги түзүлөт;
- Жергиликтүү комитеттердин бардык мүчөлөрү өз ишинин жүрүшүндө жекече профилактикалык иштерди жүргүзүү;
- Тобокелдик топторун изилдөө - жашы жете элек балдар, карылар, инвалиддүүлүгү менен адамдар, аракетке жөндөмсүздөр, багууда тургандар.

Маалыматтык жана консультациялык юридикалык жардам негизги укуктар жана жеткиликтүү мүмкүнчүлүктөр жөнүндө маалымат берүүнү камтыйт, мисалы:

Жардамдын ар кандай түрлөрүн алуу укугу

- мамлекеттик органдарда, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында, мамлекеттик жана муниципалдык мекемелерде, ошондой эле социалдык тейлөө мекемелеринде: консультациялык-профилактикалык борборлордо (кризистик борборлордо), баш калкалоочу жайларда, ошондой эле башка жерлерде укуктук, социалдык, медициналык, психологиялык жардам жана үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоону алууга өз компетенциясынын чегинде мекемелер;

⁴ Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык өнүктүрүү министрлигинин 2019-жылдын 25-октябрындагы № 133 жана Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин 2019-жылдын 25-октябрындагы № 917 биргелешкен буйругу «Социалдык өнүктүрүү органдарынын, балдарды коргоо органдарынын ички иштер органдары менен үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо жана коргоо жаатындагы өз ара аракеттенүүсүнүн тартиби жөнүндө нускаманы бекитүү тууралуу»

- коопсуз убактылуу жашоо үчүн баш калкалоочу жайда (мамлекеттик, муниципалдык же КБ) жайлар. Баш калкалоочу жайда болуу баш калкалоонун бекитилген эрежелерине ылайык келишимдин шарттарында акысыз жүргүзүлөт;
- билим берүүнүн, кесиптик даярдоонун жана кайра даярдоонун, ишке орноштуруунун жана социалдык реабилитациянын башка формаларынын мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө маалымат алууга;

Ички иштер бөлүмүнө кайрылууга укугу бар

- ички иштер органдарына үй-бүлөлүк зомбулук фактысы же аны жасайм деп коркутуу жөнүндө арыз берүүгө;
- ички иштер органдарында үй-бүлөлүк зомбулук фактысы жөнүндө арызынын негизинде убактылуу коргоо ордери алууга;
- убактылуу коргоо ордеринин мөөнөтүн узартуу үчүн ички иштер бөлүмүнө арыз берүүгө;
- убактылуу коргоо ордери узартылган күндөн тартып үч күндүн ичинде үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча социалдык өнүктүрүү органдарынын аймактык бөлүмүнө жана башка субъекттерине билдирүүгө ички иштер бөлүмүнө макулдук берүүгө;
- убактылуу коргоо ордери берүүдөн баш тартууга же узартууга белгиленген тартипте ички иштер бөлүмүнө (инстанциядагы), прокуратурага же сотко даттанууга;
- убактылуу коргоо ордеринин шарттары, аны берүүнүн/жаңыртуунун тартиби жана убактылуу коргоо ордеринин шарттарын контролдоо жөнүндө маалымат алууга;
- зомбулук жасаган адамды юридикалык жоопкерчиликке тартуу үчүн ички иштер бөлүмүнүн аймактык бөлүмүнө кайрылууга;

Сот органдарына кайрылууга укуктуу

- зордуктаган адамды чогуу жашаган жеринен 1 айдан 6 айга чейинки мөөнөткө убактылуу чыгаруу;
- 1 айдан 6 айга чейинки мөөнөткө жашы жете элек балдар менен байланышта болуу жагынан зордукчунун ата-энелик укуктарын чектөө;
- зордуктаган адамды жарандык мыйзамдарга ылайык аракетке жөндөмдүүлүгү чектелген деп таануу;
- жарандык жана үй-бүлөлүк мыйзамдарда каралган башка талаптар.

Комитеттин бардык мүчөлөрү бул маалыматты жабыр тарткан адамга өткөрүп берүү үчүн жеткирүүчүнүн картасында бардык кызматтардын байланыштары менен камсыз болушу керек.

Комитеттин мүчөлөрүн окутуу боюнча иш-чараларды өткөрүү үзгүлтүксүз жүргүзүлүшү керек жана комитеттин иш планына төмөнкүлөрдү киргизүү маанилүү:

1. Комитет мүчөлөрүнүн үй-бүлөлүк жана гендердик зомбулуктун мүнөзүн жана түрлөрүн, үй-бүлөлүк зомбулуктун циклдик мүнөзүн жакшыраак түшүнүүсү;

2. Комитет мүчөлөрүнүн үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу маселелери жана ыкмалары боюнча маалымдуулугун жогорулатуу;
3. «Үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо жана коргоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын жоболорун үйрөнүү;
4. мыйзамга ылайык ар бир субъекттин функцияларын жана ыйгарым укуктарын изилдөө;
5. Комитет мүчөлөрүнүн комитеттин функциялары жана үй-бүлөлүк зомбулуктан жапа чеккен адамдарга мамиле кылуунун стандарттары боюнча потенциалын жогорулатуу;
6. жазык укугу жаатындагы мыйзамдык өзгөртүүлөр жөнүндө маалымат алуу;
7. Кыргыз Республикасынын Кылмыштар жөнүндө кодексине, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодексине ылайык үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамдардын жоопкерчилиги жөнүндө;
8. Гендердик кылмыштарды жасагандыгы үчүн жоопкерчилик жөнүндө (зордуктоо, сексуалдык ыдык көрсөтүү, 16 жашка чыга элек адам менен сексуалдык аракеттер; сексуалдык бузукулук, никеге турууга мажбурлоо жана ала качуу; көп аял алуу, ошондой эле диний каада-салттарды өткөрүүдө нике курагы жөнүндө мыйзамдарды бузуу) , сексуалдык эксплуатациялоо, үй-бүлөлүк зомбулук, киши өлтүрүү максатында сатуу);
9. жабырлануучуларга жардам көрсөтүү жана үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу үчүн субъекттердин өз ара аракеттенүүсүнүн практикалык ыкмаларын үйрөнүү;
10. Комитеттин иш планын биргелешип иштеп чыгуу.

Мүчөлөрдүн потенциалын жогорулатуу үчүн комитеттин төрагасы ички ресурстарды аныктоосу керек, бул комитеттин мүчөлөрү үй-бүлөлүк зомбулук боюнча тренингдерди өткөрүүгө жөндөмдүү жана жөндөмдүү. Комитеттин мүчөлөрү үчүн тематикалык сессияларды өткөрүү үчүн тышкы ресурстарды колдонуу жана үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо жана коргоо үчүн жооптуу актерлордон жардам издөө да маанилүү.

Зарыл болгон учурда үй-бүлөлүк зомбулук фактылары жөнүндө ички иштер органдарына жана прокуратурага билдирүү

Комитеттин мүчөсү төмөнкү учурларда жабырлануучунун макулдугусуз ички иштер органдарынын жана прокуратуранын кызматкерлерине билдирет:

- эгерде комитеттин мүчөсү балдарга карата үй-бүлөлүк зомбулук фактысын аныктаса, комитеттин мүчөсү бул тууралуу жабырлануучунун макулдугусуз (жыйырма төрт сааттын ичинде) балдарды коргоо боюнча аймактык ыйгарым укуктуу органга жана ички иштер органдарына билдирет. Өз кезегинде ички иштер органдары окуя болгон жерге токтоосуз барышат;
- ата-энелер же үй-бүлө мүчөлөрүнө теңештирилген адамдар тарабынан балдарга каршы кылмыш (зордуктоо, бузукулук, сексуалдык зомбулук, ден-соолукка зыян келтирүү) жөнүндө маалыматтарды алуу же аныктоо комитеттин мүчөсү ички иштер органдарына жана прокуратурага маалыматтарды берет;

- кылмыш-жаза мүнөздөгү жаракат алган аялга карата үй-бүлөлүк зомбулук фактысы жөнүндө маалымат түшкөндө же аныкталганда комитеттин мүчөсү ички иштер органдарынын кызматкерлерине билдирет.

5. ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТАН САКТОО ЖАНА КОРГОО БОЮНЧА ЖЕРГИЛИКТҮҮ КОМИТЕТТЕРИНИН ЗОМБУЛУКТАН ЖАБЫРКАГАНДАР МЕНЕН ИШТӨӨ ПРИНЦИПТЕРИ ЖАНА АЛГОРИТМИ

Жогоруда баяндалган эрежелерден тышкары, комитеттин мүчөлөрү өз ишинин жүрүшүндө үй- бүлөлүк зомбулуктан жабырлануучулар менен иштөөдө төмөнкү стандарттарды жана принциптерди карманууга тийиш:

Конфиденциалдуулук

Купуялуулукту сактоо жабырлануучулардын коопсуздугун камсыз кылуу, андан аркы коркунучтарды жана/же зордук-зомбулукту болтурбоо жана жеке маалыматтардын жайылышын болтурбоо үчүн маанилүү чара болуп саналат. Конфиденциалдуулук комитеттин мүчөлөрү тарабынан кызматтарды жана жардам көрсөтүүнүн бардык этаптарында сакталышы керек. Буга жабырлануучулардан сурамжылоо жүргүзүүдө үчүнчү жактардын келбей калышы, алардын жашаган жери жана жайгашкан жери тууралуу маалыматка жетүүнү чектөө ж.б. камтыйт. Жашы жеткен жабырлануучулар үчүн купуя маалымат менен бөлүшүү кээ бир маалымат комитеттин башка мүчөлөрү менен “зарылдык принцибинин” негизинде гана бөлүшүлүшү мүмкүн дегенди билдирет. Муну жабырлануучуга түшүндүрүп, ал кандай маалымат жана кимге берилээрин түшүнүшү керек. Жабырлануучулар жашы жете элек болсо, анда маалымат макулдуксуз берилет.

Коопсуздук Жабырлануучулардын коопсуздугу сапаттуу кызматтарды көрсөтүүдө биринчи орунда турат. Коопсуздукту камсыз кылуу жабырлануучуларды мүмкүн болгон кылмышкерден дароо изоляциялоону жана алардын коопсуздугун баалоону, зарыл болгон учурда аларды коопсуз жайга жайгаштырууну камтыйт. Жабырлануучу аялга же балага карата кайталап зомбулук көрсөтүү коркунучун азайтуу үчүн кылмышкердин мүмкүн болуучу реакциясына баа берүү зарыл. Комитеттин мүчөлөрү ички иштер органдарынын жана ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын кызматкерлери менен бирдикте зордук-зомбулуктун коркунучу жогору болгон учурда коопсуздукту камсыз кылуу боюнча токтоосуз атайын чараларды көрүүгө, мисалы, үй- бүлөлүк зомбулук жасаган адамды (3 күндөн 7 суткага чейин) камакка алуу үчүн сотко өтүнүч жиберүү, .коопсуз жайга жеткирүүгө көмөк көрсөтүүгө ж.б. милдеттүү⁵. Коопсуздук принциби жабырлануучуларга кызмат көрсөтүүчү ички иштер органдарынын кызматкерлерине да тиешелүү. Зордук-зомбулуктан жабыркагандардын коопсуздугуна баа берүү адам зордук-зомбулукка кабылдым деп билдирген учурда жүргүзүлүүгө тийиш. Бул үчүн мүмкүн болуучу коркунучтарды эске алуу, зордук-зомбулук аракеттерин жасоо мүмкүнчүлүгүн баалоо жана милицияга кайрылгандан кийин жабырлануучулар кайра жабыркап калбашы үчүн чараларды көрүү зарыл. Комитет мүчөлөрүнүн өз коопсуздугун баалоо анын ишинин бир бөлүгү болушу керек.

Маалымдуулук

Жардам жана кызматтарды көрсөтүүчү комитеттин мүчөлөрү жабырлануучуларга/балдардын мыйзамдуу өкүлдөрүнө мыйзамдык коргоо чаралары, социалдык, медициналык, юридикалык кызматтарды алуу мүмкүнчүлүгү жөнүндө

⁵ 2022-жылдын 1-декабрында күчүнө кирген Кылмыштар жөнүндө Кыргыз Республикасынын Кодексинин 70, 71-беренелери

маалымат берүүгө тийиш. Сексуалдык зомбулуктан жабырлануучулар жана балдардын мыйзамдуу өкүлдөрү биринчи 72 сааттын ичинде жыныстык жол менен жугуучу инфекциялардын, ВИЧ- инфекциясынын жана каалабаган кош бойлуулуктун профилактикасы саламаттык сактоо уюмдарында жүргүзүлүп жаткан жана акысыз жүргүзүлүп жаткандыгы жөнүндө маалымдалууга тийиш. Жабырлануучуларга/балдардын мыйзамдуу өкүлдөрүнө психологиялык, юридикалык жардам жана убактылуу жашоо кызматтары боюнча адистештирилген борборлорго кайрылуу мүмкүнчүлүгү жөнүндө да маалымат берилиши керек.

Укуктарга негизделген мамиле

Сапаттуу кызматтарды көрсөтүүгө укукка негизделген мамиле мамлекет өзүнүн бардык органдары аркылуу аялдардын жана балдардын укуктарын урматтоого, коргоого жана аткарууга милдеттүү экенин тааныйт. Аялдарга жана балдарга карата зордук-зомбулук алардын адам укуктарынын, анын ичинде ден соолук, өнүгүү жана коркуу жана зордук-зомбулуксуз жашоо укугунун негизги бузулушу болуп саналат. Укуктарга негизделген мамиле – бул аялдардын жана балдардын коопсуздугун жана жыргалчылыгын камсыз кылуу жана аларга урмат, сый жана сезимталдык менен мамиле кылуу. Ал ошондой эле жеткиликтүү кызматтардын эң жогорку стандартына умтулууга түрткү берет.

Дискриминацияга жол бербөө жана маданий өзгөчөлүктөрдү кармоо

Кызмат көрсөтүүдө жана жардам көрсөтүүдө бардык жабырлануучуларга бирдей мамиле жасалышы керек. Практикада бул принцип өтө көп бузулат, анткени көп учурларда кызмат көрсөтүүчүлөр стереотиптүү субъективдүү кабылдоолорду жетекчиликке алып, зордук-зомбулукка дуушар болушуна аялдар жана балдар өздөрү күнөөлүү деп эсептешет.

Аң-сезимдүү тандоо

Ар кандай аракет жабырлануучуга же баланын мыйзамдуу өкүлүнө анын зарылчылыгы, мазмуну жөнүндө маалымдалгандан кийин жана алардан анын бул аракетти ишке ашырууга маалымдалган макулдугу алынгандан кийин гана жүргүзүлүүгө тийиш

Зордук-зомбулукка кабылгандардын муктаждыктарына артыкчылык берүү

Жабыркаган аялдардын, балдардын жана алардын мыйзамдуу өкүлдөрүнүн муктаждыктарын эске алуу маанилүү. Бул алардын каалоолорун баалоо, укуктарын жана кадыр-баркын сыйлоону камтыйт. Жардам сурап жаткандардын муктаждыктарына негизделген кызматтарды көрсөтүү зыянды азайтуу жана андан кийин калыбына келтирүү үчүн жагымдуу чөйрөнү түзүүнүн эң жакшы ыкмасы болуп саналат. Комитеттин мүчөлөрү зомбулуктан аман калгандарга тобокелдиктерди жана алардын аялуу жактарын эске алган чечимдерди кабыл алууда колдоо көрсөтүшү керек.

Зордук-зомбулук көрсөткөн адамды жоопкерчиликке тартуу

Кызматтар аялдардын жана балдардын сот адилеттиги процесстерине катышуусун колдоого жана көмөктөшүүгө тийиш. Сот адилеттигин калыбына келтирүү үчүн жоопкерчилик жабырлануучуларга эмес, мамлекетке жүктөлүшү керек. Зомбулук жасагандарга жазанын кутулгус принциби колдонулушу керек.

Үй-бүлөдөгү зомбулукка жооп кайтаруу

Комитеттин ар бир мүчөсү жабыркаган адам менен байланышып жатып, окуя тууралуу (телефон аркылуу же жекеме-жеке) угуп, жабырлануучунун дароо коркунучта экенин же жок экенин билиши керек:

1 Вариант. Дароо коркунуч коркунучу БАР:

Жабыркаган адам менен бирге жабырлануучунун кооптуу абалдан чыгуу мүмкүнчүлүгүн аныктоо жана мүмкүн болуучу аракеттер боюнча

көрсөтмөлөрдү берүү (терезени сындыруу, жардамга чакыруу, милиция келгенге чейин жашынуу, дароо чуркоо, балдарды алып кетүү ж.б.).

- Окуя болгон жерге ыкчам-тергөө тобун жөнөтүү үчүн дароо милицияга кабарлаңыз. Кырдаалга жараша кошумча маалымат УМК - комитеттин мүчөсүнө, тез жардам жөнөтүү.
- Жабыркаган адамга алгачкы 72 сааттын ичинде жаракаттарды эсепке алуунун зарылдыгы жөнүндө кабарлоо.
- Милиция жана башка жардам кызматтарынын келишин көзөмөлдөө.
- Жабыркаган адамдын коопсуз экенине ынануу үчүн ага кайра чалыңыз.

2 Вариант. Бетме-бет байланышта же чалуу учурунда дароо коркунуч ЖОК:

1. Жабырлануучу эмне үчүн сиз менен байланышканын билип алыңыз:
 - тажрыйба алмашууну каалайт;
 - эмнени өзгөртүүгө болорун билгиси келет;
 - кимдир бирөө агрессорду жазалашын кааласа;
 - аны ким аныктай ала тургандыгы жөнүндө маалымат алууну каалайт.
2. Кайрылуунун мотивине жараша консультацияны төмөнкүлөргө багыттаңыз:
 - бардык катышуучулардын жүрүм-турумуна талдоо жүргүзүү;
 - Кызмат маалыматы.
3. Зордук-зомбулук качан башталган? Зордук-зомбулук аракеттери кандай формада болот: жазалоо (кандай?), коркутуу, шантаж, ур-токмокко алуу, сексуалдык зомбулук ж.б.
4. Суроолорду бериңиз: «Келгиле, кооптуу кырдаалда эмне кыла аларыңызды ойлонуп көрөлү», «Дагы эмне кылмак элеңиз?», «Ким бар, кимге ишенесиз?», «Дагы ким жардам бере алат?», «Кооптуу учурда кайда бармаксыз?»
5. Келечектеги жашооңуз боюнча жеке кеңештерди бербейиз.
6. Жабырлануучунун тандоосун урматтаңыз жана талап кылбаңыз, жабырлануучу өз алдынча чечим кабыл алышы керек
7. Жабыркаган адамга укуктук коргоо чаралары, милициянын, жардам кызматтарынын милдеттери жөнүндө айтып бериңиз, кризистик борборлорго жана баш калкалоочу жайларга байланышыңыз, зомбулук аракеттеринин кайталанышы мүмкүндүгү жөнүндө маалымат бериңиз, чалуу туура экендигине ишениңиз, кайра чалсаңыз болот деп айтыңыз.
8. Жабыркаган адамды полицияга кайрылууга үндөнүз. Зордук-зомбулук тууралуу маалыматты полицияга берүүгө даяр экендиктерин билдиришет.
9. Жабырлануучуга кризистик борбордун адисинен жардам алууну сунуштаңыз, эгер макул болсо, анын телефон номерин кризистик борборго багыттаңыз (кризистик борбордун адиси абонентке кайра чалып жатканын көзөмөлдөнүз) же кризистик борбордун адисинин телефондорун бериңиз.
10. Жабыркаган адамдын ресурстарын билип, коопсуздук планын түзүүнү сунуштаңыз (9-тиркеме).

11. Күч берүүчү сөздөрдү колдонуңуз:

«Сиз буга татыктуу эмессиз. Үй-бүлөдөгү зордук-зомбулукка эч кандай шылтоо жок. Сиз жакшырааксына татыктуусуң».

- «Сиз муну түшүнүүгө аракет кылып жаткан жалгыз эмессиз. Кээ бир мүмкүнчүлүктөр бар. Мен сиздин тандоонуңду колдойм».
- «95% учур, ал сизди бир жолу урса, экинчи жолу урат».
- «Зордук-зомбулук жүрүм-турумдун кабыл алынуучу түрү эмес.»

Үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыркагандарга жардам

Үй-бүлөлүк зомбулуктун курмандыктарына жардам көрсөтүү процесси комитеттин мүчөлөрү тарабынан комплекстүү мамилеге негизделиши керек. Жабыркаган адам менен байланышкан комитеттин мүчөсү МКнын бардык мүчөлөрүнүн аракеттерин координациялоого тийиш:

Кризистик борбордун психологдору/социалдык кызматкерлер же социалдык өнүктүрүү органдарынын же айыл өкмөттөрүнүн МК мүчөлөрү:

- учурдагы кырдаалды баалоого көмөк көрсөтүү, алгачкы психологиялык жардам жана колдоо көрсөтүү;

- алгачкы сурамжылоо жүргүзүү жана жабыр тарткан адамдын социалдык кызматтарды жана жардамды алуудагы негизги муктаждыктарын аныктоо;

- жабырлануучунун андан аркы консультацияга жана жардамга муктаждыгын аныктоого;

- зарыл болгон учурда жабырлануучуларды коопсуз жайга/баш калкалоочу жайга жайгаштырууга көмөк көрсөтүүгө;

- оор турмуштук кырдаалдан чыгуу үчүн ар тараптуу жардам көрсөтүү процессинде жабырлануучуларды социалдык жактан колдоого катышууга;

Айыл өкмөтүнүн же аймактык тескөөчүлөрдүн/кризистик борбордун юристтери, юристтер, МКЮЖ адистери:

- юридикалык консультация берүү;

- укуктук документтерди (арыздар, доо арыздар, даттануулар ж.б.) даярдоо;

- үй-бүлөлүк зомбулуктан жапа чеккен адамдын атынан соттордо жана мамлекеттик органдарда өкүлчүлүк кылууга;

Саламаттыкты сактоо уюмунун комитеттин мүчөлөрү медициналык жардам көрсөтүүгө, кыянаттык менен амбулатордук же стационардык картага же Зордук-зомбулук документациясынын бланкына документтештирүүлөрү керек. Андан ары ал жабырлануучунун ден соолугун сактоого, чындоого жана калыбына келтирүүгө багытталган медициналык кызматтардын комплекси жөнүндө маалымат берүүгө милдеттүү.

Социалдык-психологиялык жардам көрсөтүү үчүн БӨУ/кризистик борбор менен бирге социалдык өнүктүрүү органдарынын же айыл өкмөттөрүнүн социалдык кызматкерлери тартылат, алар:

- социалдык коргоо чараларын камтыган ПИРС түзүү⁶;

⁶ Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2015-жылдын 22-июнундагы No 391 токтому менен бекитилген Турмуштук оор кырдаалга кабылган балдарды жана үй-бүлөлөрдү аныктоонун тартиби жөнүндө жобого ылайык

- мамлекеттик жөлөкпулдар жөнүндө мыйзамдарга ылайык зарыл документтерди жана социалдык жөлөкпулдарды алууга көмөк көрсөтүү;
- үй-бүлөлүк зомбулук фактылары аныкталган үй-бүлөлөр менен коомдук иштерди жүргүзүү;
- үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыркагандарды кесиптик даярдоого жана ишке орноштурууга көмөк көрсөтүү;

1-тиркемеси. Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттер жөнүндө типтүү жобо

Кыргыз Республикасынын
Эмгек жана социалдык
өнүгүү

Буйрук №40
2020 ж. «13» март

Кыргыз Республикасынын
Өкмөтүнө караштуу
жергиликтүү өз алдынча
башкаруу жана этностор
аралык мамилелер боюнча
мамлекеттик агенттиги
Буйрук №01-18/35
2020ж. «13» март

У.Т.Кочкоров

Б.У.Салиев

Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттер жөнүндө Типтүү жобону бекитүү жөнүндө

Кыргыз Республикасынын «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө» Мыйзамын жана Кыргыз Республикасынын Вице-премьер-министри А.С. Өмүрбекова тарабынан бекитилген 2020-жылга үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу боюнча шашылыш иш-чаралардын планынын 4-пунктуна ылайык, **буйрук кылабыз:**

1. Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттер жөнүндө Типтүү жобо тиркемеге ылайык бекитилсин.

2. Бул буйрук менен бекитилген, Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттер жөнүндө Типтүү жобого ылайык, жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органдарына Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттер жөнүндө жобо иштеп чыгуу жана бекитүү сунушталсын.

3. Жергиликтүү мамлекеттик администрацияларга Үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуунун планын иштеп чыгуу жана бекитүү сунушталсын.

4. Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык өнүгүү министрлигинин аймактык бөлүмдөрү жергиликтүү мамлекеттик администрацияларга Үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуунун планын иштеп чыгууга жана бекитүүгө, жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруу органдарына Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттер жөнүндө жобо иштеп чыгууга жана бекитүүгө жардам көрсөтүшсүн.

5. Бул биргелешкен буйруктун аткарылышын контролдоо Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык өнүгүү министринин орун басары А.К. Солтонбековага жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштери жана этностор аралык мамилелер боюнча мамлекеттик агенттигинин директорунун орун басары М.К. Байдылдаевге жүктөлсүн.

6. Ушул биргелешкен буйрук кол коюлган күндөн тартып күчүнө кирет.

Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитет жөнүндө типтүү жобо

Бул Типтүү жобо «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 19-беренесине ылайык иштелип чыккан жана атайын

органдын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча комитетинин ишинин тартибин жана шарттарын аныктайт.

1. Жалпы жобо

1.1. Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитет (мындан ары – Комитет) үй-бүлөлүк зомбулукту алдын алуу аялдардын, балдардын, улгайган жана аракетке жөндөмсүз жарандардын укуктарын бузу маселелери боюнча өз ара аракеттенүү жана кызматташуу үчүн мамлекеттик органдардын өкүлдөрүнөн (үй-бүлөлүк зомбулуктан) сактоо жана коргоо чөйрөсүндөгү мыйзамдардын субъекттеринен жергиликтүү жааматтын мүчөлөрүнөн жана жарандык коомдун өкүлдөрүнөн турган коомдук башталышта түзүлгөн, дайыма иштөөчү коллегиялуу орган. Комитеттин негизги максаты – үй-бүлөлүк зомбулукту, үй-бүлөдөгү аялдардын жана кыздардын укугунун бузулушун алдын алууга көмөк көрсөтүү.

1.2. Комитет өз ишинде Кыргыз Республикасынын үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо чөйрөсүндөгү мыйзамдарын, ченемди укуктук актыларды, ошондой эле ушул Жобону жетекчиликке алат.

1.3. Комитеттин курамына үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоону жана сактоону жүзөгө ашыруучу субъектилер, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, мамлекеттик органдардын аймактык бөлүнүштөрүнүн билимберүү, саламаттык сактоо, ички иштер органдары, социалдык өнүктүрүү юстиция түзүмдөрү) өкүлдөрү, жергиликтүү жааматтын мүчөлөрү жана жарандык коомдун (аксакалдар соттору, аялдар, жаштар кеңештери, бейөкмөт уюмдары, кризистик борборлор) өкүлдөрү жана башкалар кирет.

1.4. Комитет коомчулуктун мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен өз ара аракеттенүү жана кызматташуу формаларынын бири болуп саналат жана алардын өз ара аракетинин жана кызматташтыгынын башка формалары чектелбейт.

1.5. Комитет маалыматтардын купуялуулугун, жашырындуулугун сактоону жана жашы жете электерге жана аракетке жөндөмсүз адамдарга карата үй-бүлөлүк зомбулук фактыларын кошпогондо, үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыр тарткандар тууралуу маалыматтарды ачыкка чыгарбоого, ошондой эле маалыматтарды башка субъектилерге берүү жөнүндө жашы жеткен адамдардын макулдугу болгондо, өз ишин ыктыярдуу жана акысыз принциптери боюнча туруктуу негизде жүзөгө ашырат.

2. Комитеттин негизги милдеттери

Комитеттин негизги милдеттери болуп төмөнкүлөр саналат:

2.1. Үй-бүлөлүк зомбулукту алдын алуу маселелери боюнча мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана жарандык коомдун өкүлдөрүнүн ортосундагы өз ара аракеттенүү;

2.2. Адам укуктары, укуктарды коргоо жана сактоо, ошондой эле үй-бүлөлүк зомбулукту болтурбоо маселелери боюнча жергиликтүү калкка маалымдоо;

2.3. Жергиликтүү жаамат менен түшүндүрүү жана консультациялык жолугушууларды өткөрүү;

2.4. Үй-бүлөлүк зомбулукту алдын алуу жана укук коргоо маселелерине байланышкан коомдук демилгелерди талкуулоо жана алдыга жылдыруу;

2.5. Мамлекеттик органдардын жана бейөкмөт уюмдуюмдардын үй-бүлөлүк зомбулукту алдын алуу боюнча көрсөткөн кызматтарынын сапатын жакшыртууга көмөктөшүү;

2.6. Үй-бүлөлүк зомбулук маселеси боюнча маалыматтарды жыйноо жана талдоо;

2.7. Маалыматтык-агартуу иши боюнча сунуштарды, сын-пикирлерди даярдоо жана коомчулукта болуп жаткан зомбулук үчүн жоопкерчилигин жана маалымдуулугун жогорулатууга багытталган координациялоону күчөтүү

3. Комитеттин функциялары

3.1 Комитет өзүнө жүктөлгөн милдеттерди ишке ашыруу үчүн төмөнкүдөй функцияларды аткарат:

3.1.1. Калк менен адам укуктары жана үй-бүлөлүк зомбулукту болтурбоо маселелери боюнча алдын алуу жолугушууларын өткөрүү;

3.1.2. Үй- бүлөлүк зомбулуктан жабыр тарткан адамдарга маалыматтык жана консультациялык укуктук жардам көрсөтүү жана аныктоо;

3.1.3. Комитеттин мүчөлөрү үчүн кварталына бир жолудан кем эмес окутуу иш-чараларын өткөрүү;

3.1.4. Зарыл учурларда ички иштер органдарына жана прокуратурага үй- бүлөдө жасалган зомбулук фактылары жөнүндө кабарлоо;

3.1.5. Аялдардын, балдардын, улгайган адамдардын коопсуз жашоого болгон укуктарынын бузулган учурларына туруктуу мониторинг жүргүзүү;

3.1.6. Жеке жана жергиликтүү жаамат менен байланышты өнүктүрүү жана колдоо;

3.1.7. Үй-бүлөлүк зомбулукту алдын алуу боюнча коомдук демилгелерди колдоо жана өнүктүрүү боюнча аймактар аралык кызматташууну өнүктүрүү;

3.1.8. Зомбулуктан жабыр тарткан жарандарга турмуш-тиричиликтин чектеген тоскоолдуктарын жеңүүсү үчүн шарт түзүүгө көмөктөшүү жана коомдун турмушуна катышуу үчүн башка жарандар менен бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылуу;

3.1.9. Үй-бүлөдөгү зомбулук маселелери жана үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо механизмдери боюнча маалыматтык иш-чараларды өткөрүүдө мамлекеттик мекемелерге жана коомдук бирикмелерге көмөк көрсөтүү.

4. Комитеттин мүчөлөрүнүн укуктары

4.1. Комитеттин мүчөлөрү төмөнкүлөргө укуктуу:

4.1.1. Үй- бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу маселелерине байланышкан коомдук демилгелерди кароо;

4.1.2. Ченемдик укуктук актылардын жана башкаруучулук чечимдердин долбоорлорун иштеп чыгууга жана коомдук угууларга катышууга;

4.1.3. Мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан пландаштырылган же кабыл алынган чечимдерди өркүндөтүү боюнча сунуштарды, сын-пикирлерди киргизүүгө;

4.1.4. Өзүнүн ишине улуттук, эл аралык, эксперттик жана илимий уюмдардын, бейөкмөт уюмдардын өкүлдөрүн, ошондой эле айрым адистерди тартууга;

4.1.5. Семинарларды, конференцияларды, тегерек столдорду, коомдук угууларды жана башка иш-чараларды уюштурууга жана өткөрүүгө;

4.1.6. Комитеттин компетенциясына кирген маселелерди талкуулоо үчүн тийиштүү мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызматкерлерин, жарандык активисттерди жана жергиликтүү жааматтын жарандарын жыйынга чакырууга;

4.1.7. Коомчулукка, мамлекеттик органдарга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын комитетке берген сунуштарын, сын-пикирлерин жана башка кайрылууларын четке кагууда аларга маалымдоого;

4.1.8. Мамлекеттик органдарга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына коомчулук менен өз ара аракеттенүүгө көмөк көрсөтүү;

4.1.9. Комитеттин белгилүү бир чыгымдарын каржылоо үчүн Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында тыюу салынбаган каражаттарды тартууга.

4.2. Комитеттин мүчөлөрү байкоочулар катары төмөнкүлөргө катышууга укуктуу:

4.2.1. Мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана алардын түзүмдүк бөлүнүштөрүнүн үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо маселелери боюнча жыйналыштарына;

4.2.2. Мамлекеттик органдар жана алардын түзүмдүк бөлүнүштөрү тарабынан өткөрүлүүчү башка иш-чараларга катышууга.

5. Комитеттин ишин уюштуруу

5.1. Комитеттин ишин жетектөөнү мүчөлөрдүн ичинен шаиланган комитеттин төрагасы жүргүзөт.

5.2. Комитеттин жооптуу катчысы болуп комитеттин өкүлү саналат.

5.3. Комитеттин ишин төрага жетектейт. Комитеттин жыйналыштары анын жетекчилиги алдында зарылдыгына жараша, бирок айына бир жолудан кем эмес өткөрүлөт.

5.4. Жыйын комитеттин мүчөлөрүнүн жалпы санынын жарымынан көбүнүн катышуусу менен өткөрүлөт.

5.5. Комитеттин чечими комитеттин отурумуна катышкан мүчөлөрдүн көпчүлүк добушу менен кабыл алынат.

5.6. Добуштар тең чыккан учурларда комитеттин төрагасынын добушу чечүүчү добуш болуп саналат.

5.7. Комитеттин төрагасы жок болгон учурда, анын ыйгарым укуктарын комитеттин жыйналышында көпчүлүк добуш менен шайланган комитеттин мүчөлөрүнүн бири аткарат.

5.8. Комитеттин жыйналышында протокол жазылат, анда бардык кабыл алынган чечимдер белгиленет. Протоколго комитеттин төрагасы жана жооптуу катчысы кол коет.

5.9. Комитеттин мүчөлөрү зарыл болгон учурда, комитеттин чечимдеринин долбоорлору боюнча корутундуларды даярдоого, кезексиз жана көчмө жыйналыштарды чакыруу боюнча сунуштарды киргизүүгө укуктуу.

5.10. Комитеттин жооптуу катчысы комитеттин отурумунун күн тартибин түзүүнү, аны комитеттин мүчөлөрүнө маалымдоону, комитеттин отурумунда кароого жумушчу материалдардын көрсөтүлүшүн, документтердин комитеттин мүчөлөрүнө жиберилишин, комитеттин чечимдеринин аткарылышын контролдоону ишке ашырат.

5.11. Комитеттин чечимдери комитеттин бардык мүчөлөрүнө, башка кызыкдар тараптарга тааныштыруу үчүн жиберилет.

5.12. Комитеттин чечимдери тиешелүү уюмдар жана мекемелер тарабынан белгиленген тартипте каралат.

5.13. Комитеттин ишин токтотуу жөнүндө чечим комитеттин мүчөлөрүнүн чечими боюнча ишке ашырылат.

2-тиркемеси. Жергиликтүү комитетти бекитүү боюнча буйруктун үлгүсү

«__» _____ 20__ г. № _____ айыл-
өкмөтү

Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жергиликтүү комитет түзүү жөн

«Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 19-берененин 2-бөлүгүнүн 6-пунктуна, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2019-жылдын 1-августундагы №390 «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо тартиби жөнүндө» токтомуна, Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык өнүгүү министрлиги менен Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Жергиликтүү өз алдынча башкаруу иштери жана этностор аралык мамилелер боюнча мамлекеттик агенттигинин 2020-жылдын 13 мартындагы №40 жана №01-18/35 «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттер жөнүндө Типтүү жобону бекитүү жөнүндө» биргелешкен буйруктарына ылайык,

БУЙРУК КЫЛАМ:

1. _____ айыл өкмөтүндө/мэриясында үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жергиликтүү комитети түзүлсүн жана төмөндөгүдөй курамда бекитилсин

Комитеттин төрагасы:

Комитеттин катчысы:

Комитет мүчөлөрү:

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)
- 6)

2. _____ айыл өкмөтүнүн/мэриясынын «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитет жөнүндө»

3. Бул тескеменин аткарылышынын көзөмөлдөөсүн өзүмө жүктөлсүн.

4. (_____ айыл өкмөтүнүн/мэриясынын ____ жылдын «__» _____ № _____ Тескемеси күчүн жоготту деп таанылсын) (эгерде мурда түзүлгөн жергиликтүү комитеттин курамын жаңыртуу зарылчылыгы келип чыкса).

Башчы

Ф.А.Аа.

Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттин курамы

Аты-жону – кызматы же жетекчинин орун басары (же башчысынын орун басары) _____ айыл өкмөтүнүн жергиликтүү комитетинин төрагасы;

Аты-жону – кызмат орду же башкы социалдык кызматкер, жергиликтүү комитеттин секретары;

Комитеттин мүчөлөрү

Аты-жону – комитеттин мүчөсү _____ айыл,
айыл кенештин _____ депутаты;

Аты-жону – комитеттин мүчөсү _____ айыл,
участкалык милиция кызматкери ИИО _____ райондун;

Аты-жону – комитеттин мүчөсү _____ айыл,
саламаттык сактоо кызматкери;

Аты-жону – башка өкүлдөрү.

Башчы

Ф.А.А.

3-тиркемеси. Үй-бүлөлүк зомбулук фактылары боюнча жарандардын кайрылууларын каттоо журналы

Үй-бүлөлүк зомбулук фактылары боюнча жарандардын кайрылууларын каттоо журналы

(жергиликтүү комитеттин аталышы)

№ п/п	Кайрылган датасы жана убактысы	Маалыматтын булагы	Кайрылган адамдын аты-жөнү жана туулган жылы/күнү айы	Жашаган дареги	Жашы жетелек өспүрүмдөр кайрылган учурда ата-энелери жөнүндө маалымат (аларды алмаштырган адамдар)	Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоону жана коргоону ишке ашырган башка субъекттерден алынган жардамдын түрлөрү	Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоонун жана коргоонун кайсы субъекттерине кайра жөнөтүлдү	Кайрылуу формасы (жеке өзү келди/телефон аркылуу, анонимдүү)	Маалымдалды (Кайсы үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо субъекттери маалымдалды көрсөтүп жазгыла)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Эскертүү: журналдын беттери номерлениши, шнурковкаланышы, мөөр басылышы жана органдын же уюмдун жетекчисинин колу коюлушу керек.

4-тиркемеси. Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттин иш планынын үлгүсү

«БЕКТЕМИН»:
 айыл өкмөтүнүн башчысы _____
 (Аты-жону)
 _____ районун _____ областынын
 «_____» _____ 202__ жылы

Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча жергиликтүү комитеттин _____ ж. иш ПЛАНЫ
 _____ айылдык аймагы _____ району _____ областы

Иш-чаралар	Мөөнөтү	Жооптуу жана тартылган тараптар	Бюджети (сом) жана каржылоо булагы
1-милдет.			
1.1.			
1.2.			
1.3.			
1.4.			
2-милдет.			
2.1.			
2.2.			
2.3.			
3-милдет.			

Иш-чаралар	Мөөнөтү	Жооптуу жана тартылган тараптар	Бюджети (сом) жана каржылоо булагы
3.1.			
3.2.			
3.3.			

Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча комитеттин төрагасы _____

Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча комитеттин катчысы _____

5-тиркемеси. Аялдарга жана кыздарга карата зомбулуктун түрлөрү жөнүндө ЖК мүчөлөрү үчүн маалымат

<p><i>Физикалык зомбулук</i></p>	<p>Денеге жаракат, ооруга же жаракатка алып келген физикалык күч. Жаракаттын оордугу ткандардын минималдуу бузулушунан, сынган сөөктөрдөн, катуу майыптык жана өлүмгө чейин өзгөрөт. Физикалык зомбулукка төмөнкүлөр кирет:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дене мүчөсүн чаабу, түртү, мушташуу, уруу, тырмоо, муунтуу, тиштөө, кармоо, титирөө, түкүрүү, күйгүзүү, кандайдыр бир затты колдонууга мажбурлоо; • аялдын медициналык же башка жардамга кайрылуусуна бөгөт коюу максатында анын эркиндигин чектөө; • использование бытовых предметов, чтобы нанести удар или колющую рану женщине, использование оружия (ножи, огнестрельное оружие).
<p><i>Сексуалдык зомбулук</i></p>	<p>Ар кандай сексуалдык аракеттер, каалабаган сексуалдык комментарийлер же асылуулар, же адам сатуу же башка жол менен адамдын сексуалдык мамилесине каршы багытталган аракеттер, анын курмандыгы менен болгон мамилесине карабастан, каалаган жерде, анын ичинде үйдө, мектепте жана жумушта, бирок алар менен чектелбестен.</p> <p>Сексуалдык зомбулукка төмөнкүлөр кирет:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зордуктоо, сексуалдык кылмыштардын башка түрлөрү; • сексуалдык асылуу же сексуалдык коркутуу (анын ичинде кызматка көтөрүлүү же жогорку баа же рейтинг алуу үчүн жыныстык катнашка чакыруу); • сексуалдык эксплуатациялоо максатында адамдарды сатуу; • порнографияга мажбурлоо; • мажбурлап кош бойлуулук, стерилизация, бойдон алдыруу; • мажбурлап никеге туруу, эрте турмушка чыгуулар; • аялдардын жыныс органдарын кесүү; • кыздыкты текшерүү; • инцест.
<p><i>Психологиялык зомбулук</i></p>	<p>Ар кандай сексуалдык аракеттер, сексуалдык аракеттер, каалабаган сексуалдык комментарийлер же асылуулар, же адам сатуу же башка жол менен адамдын сексуалдык мамилесине каршы багытталган аракеттер, анын курмандыгы менен болгон мамилесине карабастан, каалаган жерде, анын ичинде үйдө, мектепте жана жумушта, бирок алар менен чектелбестен.</p> <p>Психологиялык зомбулукка төмөнкүлөр кирет:</p> <ul style="list-style-type: none"> • аялды же анын жакын адамын оозеки же иш-аракет аркылуу зомбулук көрсөтөм жана зыян келтирем деп коркутуу (мисалы, аңдып же курал көрсөтүү); • жумуш ордунда куугунтуктоо

	<ul style="list-style-type: none"> • кемсинткен сөздөр; • обочолонуу жана байланышты чектөө (мисалы, аялды үйгө камоо, жумуштан чыгууга мажбурлоо же аялды дарыгерге көрсөтүүгө тыюу салуу); • зомбулук көрсөткөн интимдик өнөктөш тарабынан балдарды аялды башкаруу же ага зыян келтирүү үчүн пайдалануу (мисалы, балага кол салуу; балдарды энесине кол салууга мажбурлоо; балдарды алып кетем деп коркутуу же баланы уурдоо). Бул аракеттер балдарга карата зомбулукту да, аялдарга карата зомбулукту да түзөт.
<p><i>экономикалык зомбулук</i></p>	<p>Аялдын ресурстарга, анын ичинде убакытка, акчага, транспортко, тамак-ашка же кийимге жетүүсүнө тыюу салуу же көзөмөлдөө үчүн колдонулат. Экономикалык зомбулукка төмөнкүлөр кирет:</p> <ul style="list-style-type: none"> • аялдын иштөөсүнө тыюу салуу; • аялдарды үй-бүлөдө чечим кабыл алуу процессинен четтетүү; • акчаны же финансылык маалыматты кармап калуу; • төлөмдөрдү төлөөдөн же аялды, же балдарды багуудан баш тартуу; • биргелешкен мүлктү жок кылуу.

6-тиркемеси. Аялдарга жана балдарга каршы кылмыштар жана укук бузуулар

Үй-бүлөлүк зомбулук

Үй-бүлөлүк зомбулуктун өзгөчөлүгү, үй-бүлөнүн ар башка мүчөлөрүнүн ортосунда, ар түрдүү формада болушу мүмкүн, циклдүү мүнөзгө ээ (кайталанып турат).

Үй-бүлөлүк зомбулуктун мыйзамдык аныктамасы жана анын түрлөрү Кыргыз Республикасынын «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө» мыйзамында бекитилген (мындан нары Мыйзам).

Мыйзамга ылайык⁷, **үй-бүлөлүк зомбулук** – бул күч колдонулган, психологиялык, экономикалык мүнөздөгү атайын жасалган кыймыл-аракет же коркутуу, ошондой эле бир үй-бүлө мүчөсүнүн/үй-бүлө мүчөсүнө теңелген адамдын башка бир үй-бүлөнүн мүчөсүнө/ага тең келген адамга карата болгон аёсуз орой мамилеси. Мыйзам үй-бүлөлүк зомбулуктун төмөнкү формаларын аныктайт:

- дене бойлук зомбулук;
- экономикалык зомбулук;
- психологиялык зомбулук;
- этибарсыз мамиле.

Мыйзамга ылайык, анын нормалары таасир эте турган үй-бүлө мүчөлөрү төмөнкүлөр болуп саналат: жубайлар, ата-энелер жана балдар, чоң энелер/чоң аталар, таяталар/таянелер, неберелер, камкорчулар/көзөмөлчүлөр жана камкордукка алынгандар, бала асырап алуучулар жана асырап алынгандар, багып алган ата-энелер жана багууга алынган балдар, мыйзамда белгиленген тартипте балдарды тарбиялоого алган башка адамдар, мурдагы жубайлар, өгөй энелер/өгөй аталар жана өгөй балдар, бир туугандар (толук же аталаш/энелеш), иш жүзүндөгү тарбиялоочулар жана иш жүзүндөгү тарбиялануучулар.⁸

Зордук-зомбулуктун башка түрлөрүнөн үй-бүлөлүк зомбулуктун негизги айырмалоочу белгилеринин бири – бул бийликке ээ болуу жана жакындарын көзөмөлдөө максатында бир нече зомбулук аракеттеринин кайталануучу цикли. Ошентип, үй-бүлөлүк зомбулук системалуу негизге ээ жана көптөгөн удаалаш болгон окуялардан турат.⁹

Мыйзам **үй-бүлө мүчөлөрүнө теңештирилген адамдар** катары иш жүзүндө нике мамилелеринде турган адамдар; эмгекке жарамсыз же жашы жете элек багуудагы адамга камкордук кылуучу адам жана эмгекке жарамсыз же жашы жете элек багуудагы адамдын өзү; жубайлардын ата-энелери; бирге жашаган башка туугандарды тааныйт. Негизинен, зомбулуктун башка түрлөрүнөн үй-бүлөлүк зомбулуктун айырмаланып турган өзгөчөлүктөрү, жакын адамдардын үстүнөн бийлик жана көзөмөл жүргүзүү максатында зомбулуктун көптөгөн актыларынын кайталанма циклеринен тургандыгында. Мына ушундай- ча, үй-бүлөлүк зомбулук системалык мүнөзгө ээ жана төмөнкүдөй бирин-бири кайталаган окуялардан турат.

⁷ Кыргыз Республикасынын Мыйзамы. 2017-жылдын 27-апрели № 3. «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө.»

⁸ Кыргыз Республикасынын Мыйзамы. 2017-жылдын 27-апрели № 63 (14-п. 1-берене). «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө.»

⁹ Кыргыз Республикасынын Мыйзамы. 2017-жылдын 27-апрели № 63 (7-п. 1-берене). «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө.»

Үй-бүлөдөгү зомбулуктун «өнөкөт» кырдаалында бир адам дайыма көзөмөлдөйт же башка бир үй-бүлө мүчөсүн, ал тургай кээде үй-бүлөнүн бардык мүчөлөрүн көзөмөлдөөгө, алардын жүрүм-турумдарын жана сезимдерин башкарууга аракет кылат. Мунун жыйынтыгында, үй-бүлөлүк зомбулукка кабылган адам психологиялык, экономикалык же дене бойлук мүнөздөгү зыяндарды жана жаракаттарды алышы мүмкүн.

Үй-бүлөлүк зомбулуктун башка зомбулуктуу актылардан экинчи принципалдуу айырмачылыгы, зомбулуктуу аракеттердин объектисинин жана субъектисинин ортосундагы мамилелердин өзгөчөлүктөрүн камтыгандыгында. Үй-бүлөлүк зомбулук үй-бүлөнүн бардык мүчөлөрүнө карата, мейли ал чоң адам же кичинекей бала болсун, улгайган адам же үй-бүлөнүн ден соолугуна байланыштуу мүмкүнчүлүктөрү чектелген мүчөсү болсун жасалышы мүмкүн. Муну менен катар жабырлануучу жаран менен үй-бүлөлүк зомбулукту жасаган жарандын ортосундагы мамилелердин учурдагы өзгөчө макамы, жабырлануучунун болгон окуяны ачык айтуусуна жана сырттан жардам сурап кайрылуусуна жол бербейт.

Үй-бүлөлүк зомбулуктун коркунучтуулугу жана анын жайылуу масштабы жөнүндө кеп кыла турган болсок, эгер зомбулуктуу аракеттер үй-бүлөдөгү бир адамга каршы жа салганы менен, үй-бүлөнүн башка мүчөлөрү дагы жабырлануучу түздөн түз кабылган психологиялык зыяндарга кабылышат.

Никени басмырлоочу практикасы

- 17 жашка толо элека дамды иш жүзүндө никелик мамилелерге өтүүгө мажбурлоо
- Аялды никеге турууга мажбурлоо, аялды никеге туруу үчүн уурдоо же никеге турууга тоскоолдук кылуу
- Диний ырым-жырымдарды өткөрүүдө нике курагы жөнүндө мыйзамдарды бузуу
- Көп аял алуу

Басмырлоочу никелик тажрыйбалар – бул аял жынысындагы жарандарды жана жашы жетелек өспүрүмдөрдү алардын эркине каршы никеге турууга мажбурлоо. Басмырлоочу никелик тажрыйбаларга кирет: эки аялдуулук (көп аялдуулук), жашы жетелек өспүрүмдөрдү никеге турууга мажбурлоо, аялды же жашы жетелек өспүрүмдү никеге туруу максатында уурдоо, же болбосо жашы жетелек өспүрүмдөр менен никелик ырым-жырымдарды өткөрүүдө нике курагы жөнүндө мыйзамдарды бузуу.

Жашы жетелек өспүрүм курагындагы никелер

Бардык дүйнө жүзүндө өспүрүм курагындагы никелер балдардын укуктарын одоно бузуу, басмырлоо болуп эсептелет. Эл аралык стандарттарга ылайык, жашы жете элек өспүрүмдөр толук макулдугун берүүгө жөндөмсүз жана жаш-курактарынын кичинекейлигине байланыштуу никенин зыяндарын толук түшүнө алышпайт, үй-бүлөлүк жана жубайлык милдеттерин толук көлөмдө аткара алышпайт.

Турмушка чыккан кыздар мектепке барганды токтотушат жана көпчүлүк учурда окуусун эч качан кайра улантышпайт. Алардын билими жок жана белгилүү бир кесибин дагы жок, кесепетинде эң аз акы төлөнүүчү жумуштарда иштешет, анын натыйжасында улгайганда төмөн өлчөмдөгү пенсия алышат. Бул болсо жашы жете элек жубайлардын көпчүлүгү жакырчылыкта маанисиз жашоого туш болушат, анткени жашоосу үчүн өздөрү иштеп табуу мүмкүнчүлүктөрү чектелүү болот дегенди түшүндүрөт.

Зомбулук, экономикалык көз карандылык, басынтуу, шылдыңдоо, мажбурлаган жыныстык мамилелер, эч нерсеге укугунун жоктугу – булардын баары күйөөсүнүн үй-бүлөсүндө жашы жете элек өспүрүм кыз кабыла турган көйгөйлөрдүн толук эмес тизмеси. Көп учурларда мындай никелер ажырашуу менен аяктайт жана жаш кыздарды кичинекей балдары менен үйлөрүнөн кууп чыгарышат, алар үй-жайсыз, жашоо каражатсыз калышат. Ошентип жашы жете элек өспүрүмдөрдүн арасындагы никелер кыздардын билим алуусуна жана өсүүсүнө терс таасир тийгизет, өздөрүнүн, ошондой эле төрөгөн балдарынын зомбулуктун ар кандай түрлөрүнө, өмүрлөрү менен ден соолуктарынын коркунучка туш болуусун жогорулатат. Жашы жете элек жубайга айланган жаш кыз – бул мүмкүнчүлүктөрү, ички потенциалы эч качан ишке ашпай турган бала.

КРнын МДИ – 2012 көрсөткүчтөрү боюнча, аялдардын 14 % 18 жаш курагына толо электе жана 1% 15 жаш курагына толо электе никеге турушкан. Ал эми, 18 жаш курагына чейин үйлөнгөн эркектер катталган жок. Демек, өспүрүм курагындагы никелер - бир гана аялдарга тиешелүү көйгөйлөр деген чечим чыгарсак болот.

Кыргыз Республикасы, эл аралык коомчулуктун бир бөлүгү катары аялдарды бардык чөйрөлөрдөгү басмырлоолордон коргоо, анын ичинде өспүрүм курагындагы никелерден жана мажбурлоочу никелерден коргоо боюнча эл аралык милдеттенмелерди алган Бул эл аралык документтер зыяндуу салттарды жана адаттарды, кыздарга каршы зомбулуктарды жок кылуу, никеге туруу макулдугу, никелешүү жаш курагы, никени каттоо жана жубайын тандоо эркиндигин камсыз кылуу көйгөйлөрүн камтыйт.

Улуттук деңгээлде бул милдеттенмелер Кыргыз Республикасынын Конституциясы, Үй-бүлө кодекси, Балдар жөнүндө кодекси, Кыргыз Республикасынын 2020-жылдарга чейин гендердик тең укуктуулукка жетишүү боюнча улуттук стратегиясы жана Кыргыз Республикасында 2015-2017-жылдарга карата гендердик тең укуктуулукка жетишүү боюнча Улуттук Аракет Планы менен бекемделген.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы никелешүү жаш курагына жеткен жарандарга никеге туруу жана үй-бүлө куруу укугун берет. Нике мамлекет тарабынан катталат. Кыргыз Республикасы дин аралашпаган мамлекет болуп эсептелет, мына ошондуктан дин жана башка бардык диний ырасымдар мамлекеттен ажыратылган, диний бирикмелердин жана диний ырасымдардын өкүлдөрүнүн мамлекеттик органдардын ишмердүүлүгүнө кийлигишүүсүнө тыюу салынган.

Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодексинин 14- беренесинде никеге туруунун эң төмөнкү жаш курагы 18 жаш деп бекитилген. Олуттуу себептер болгон учурда жергиликтүү өзүн өзү башкаруунун аткаруучу органдары нике турууну каалагандардын жашаган жери жана ал жарандардын өтүнүчү боюнча, балдарды коргоого ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын аймактык бөлүнүштөрүнүн комиссиялык корутундусунун негизинде аялдар менен эркектер үчүн никелешүү жаш курагын бир жылдан ашык эмес мөөнөткө артка жылдырат. Мыйзам олуттуу себептердин тизмесин аныктабайт жана иш тажрыйбасында көпчүлүк учурда аялдын кош бойлуулугу себеп болот.

2016-жылдын ноябрь айында Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши тарабынан Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө жана Кылмыш-жаза кодекстерине балдарды өспүрүм курагындагы никелерден коргоого багытталган толуктоолор киргизилди. Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодексинин 14-беренеси 3-бөлүк менен толукталды,

ага ылайык никелешүү жаш курагы жөнүндө талапты бузгандыгы үчүн күнөөлүү жарандар Кыргыз Республикасынын мыйзамына ылайык жазаланат. Кылмыш-жаза кодексине 175-беренеси киргизилди, анда дин кызматкерлеринин, нике кыюу каадасы ишке ашырылган өспүрүмдүн ата- энесинин, жана никеге туруп жаткан чоң адамдын 3 жылдан 5 жылга чейин эркинен ажыратуу жоопкерчиликтери каралган.

Бул норманы киргизүү кыздардын билим алуу укуктарын ишке ашырууга жол ачат, баланын эң мыкты кызыкчылыктарын камсыз кылуу конституциялык принцибин аткарууну камсыз кылат, баланы үй-бүлөлүк зомбулуктун мүмкүн болуучу бардык формаларынан коргоого жол ачат.

Бул норманын киргизилишине жооп катары КРнын Мусулмандарынын дин башкармалыгы 21.11.2016-жылы өзүнүн аймактык бөлүнүштөрүндөгү дин кызматкерлерине өспүрүмдөргө карата “нике кыюу” каадасын ишке ашырууга байланыштуу № 410 буйругун чыгарды.

Кабыл алынган мыйзам калкка тиешелүү жана аны бузгандыгы үчүн жарандардын кеңири чөйрөсүн камтыйт, республикада мектеп окуучуларынын, алардын ата-энелеринин, мамлекеттик органдардын өкүлдөрүнүн, бул кылмышка таасир этүүгө милдеттүү кызматкерлердин, ошондой эле бардык диний конфессиялардын дин кызматкерлеринин арасында кеңири агартуучулук иштерин жүргүзүү пландаштырылган.

Азыркы учурда Кыргыз Республикасынын 2016-жылдын 17-ноябрындагы №179 «Кыргыз Республикасынын айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө (Үй-бүлө кодекси, Кылмыш-жаза кодекси)» мыйзамын ишке ашыруу боюнча план кабыл алынган, ал өспүрүм курагындагы никелердин алдын алууга жана бул көйгөй боюнча калкка маалымат берүүгө багытталган. КРнын Билим берүү жана Саламаттыкты сактоо министрликтери, никелешүү жаш курагына чыкмайынча диний нике кыюу каадасын ишке ашырууга катышууга жол берилбестиги жөнүндө жалпы билим берүүчү уюмдарда окугандардын арасында түшүндүрүү иштерин жүргүзүү боюнча 9.11.2017-ж. №03-6/6440 нускамалык катын кабыл алды.

Мыйзам жөнүндө, өспүрүм курагындагы никелердин терс таасирлери жөнүндө агартуучулук иштерин жүргүзүү жана калк арасында маалыматтарды жайылтуу 2022-2024- жылдарга карата гендердик тең укуктуулукка жетишүү боюнча Улуттук аракет планынын долбоорунда пландаштырылган.

Аялды никеге туруу үчүн мажбурлоо

Аялды никеге туруу үчүн мажбурлоо аракети эл аралык актылар тарабынан адамдын негизги укуктарынын бири болгон – жеке кол тийбестик укугунун бузулушу катары каралат. Адам укуктарынын жалпы декларациясына ылайык, ар бир аял түгөйүн тандоо эркиндигине жана өз эрки менен никеге турууга укуктуу.

Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык, бир дагы нике никеге туруп жаткан жарандардын экөөнүн тең бирдей ыктыярдуу жана бирдей макулдугусуз түзүлбөшү керек (36-берененин 5-пункту).

Никеге турууга мажбурлоо аялдын каршылык көрсөтүүсүн жеңүү максатында психологиялык дагы, ошондой эле дене бойлук жана жыныстык зомбулуктар менен коштолот. Аялды психологиялык, дене-бойлук жана жыныстык мажбурлоо 2-таблицада

көрсөтүлгөн зомбулуктун бардык аспектилерин камтуусу мүмкүн жана аялды анын эркине каршы никеге туруу үчүн уурдоо жолу менен ишке ашырылышы мүмкүн.

Кыздарды мажбурлоо жолу менен уурдоо аракеттери үчүн Кылмыш-жаза мыйзамында жоопкерчилик каралганына карабастан, бул көрүнүш Кыргыз Республикасынын бардык аймактарында жайылган.

Кыргыз коомчулугунда никеге туруу үчүн кыздарды уурдоо окуялары алдын ала эки тараптуу макулдашуунун негизинде дагы, ошондой эле кыздын макулдугу жок дагы, мажбурлап күчкө салуу жолу менен дагы ишке ашышы мүмкүн. Биринчи учурда кыз аны никеге туруу үчүн уурдап кетүүсүнө макул жана уурдоо шарттуу түрдө ишке ашырылып, зомбулуктуу жана басмырлоочу мүнөзгө ээ эмес.

Изилдөөлөрдүн көрсөткүчтөрү боюнча, Кыргыз Республикасында никелердин 20 проценти кызды уурдоо жолу менен ишке ашырылат (анын макулдугу менен дагы, макулдугусуз дагы), зомбулуктуу никелердин үлүшү 6 процентти түзөт. Ошондой эле айыл жерлеринде аялды никеге туруу үчүн уурдоо, шаарларга караганда 2 эсеге көбүрөөк кайталанат.

Кызды никелешүүнүн формасы катары уурдоо Талас облусунда (никеге турган респонденттердин 60 проценти), Ысык-Көл (45 процент), Жалал-Абад жана Нарын облустарында (28-31 процент) көп кездешет. Муну менен катар эле аялдын макулдугусуз мажбурлаган никелер Нарын (21 процент), Ысык-Көл (18 процент) жана Талас (10 процент) облустарында көбүрөөк жайылган.

Аялды никеге турууга мажбурлоо же никеде чогуу жашоону улантууга мажбурлагандыгы үчүн КРнын Кылмыш-жаза кодексинин 174-беренесинде жүздөн эки жүзгө чейинки айып пул, же үч жылдан беш жылга чейин эркинен ажыратуу жазасы каралган.

Кызды никеге туруу үчүн анын эркине каршы уурдагандыгы үчүн беш жылдан он жылга чейин эркинен ажыратуу жазасы каралган.

Расмий маалыматтар боюнча, акыркы үч жылда ички иштер органдары тарабынан 200дөн ашык кыз ала качуу фактылары катталган, бирок, жогоруда айтылгандай, чындыгында мындай фактылар андан да көп.

Коомдун аң-сезиминде кыздарга аларды уурдаган адамдан кетип калууларына жана алардын үстүнөн укук коргоо органдарына арызданууга жол бербеген стереотиптик көз караштар бар – кыз уурдоого кабылган жүз кыздын ичинен үчөөнөн ашык эмеси гана укук коргоо органдарына кайрылышат.

Көп аялдуулук

БУУнун Аялдарга карата басмырлоонун бардык түрүн түп тамырынан бери жок кылуу боюнча комитети Кыргыз Республикасына 2004-жылы эле полигамиялык никелерге жаза караштыруу жаатында кечиктирилгис чараларды көрүүнү сунуштаган.

КРнын Үй-бүлө кодексинин 15-беренесине ылайык, көп аял алууга жана көп күйөөгө тийүүгө тыюу салынган. КРнын Кылмыш-жаза кодексинин 153-беренесинде эки аялдуулук же көп аялдуулук үчүн эки жылга чейинки кылмыш жоопкерчилиги каралган. Бирок, мыйзамда жазалоо чарасы каралганына карабастан, акыркы жылдары көп аялдуулук барган сайын жайылып бара жатат.

Изилдөөлөрдүн көрсөткүчтөрү боюнча, 15-49 жаш- курагындагы жүз аялдын бирөө (0,9 проценти) полигамиялык никеде бирикмеде жашайт. Көп аялдуулук айылдарга караганда (0,5 процент) көбүнчө шаарларга мүнөздүү (1,6 процент). Полигамиялык

никеледе жашаган аялдардын көп үлүшү Бишкек шаарында (1, 6 процент), ал эми азыраагы - Нарын облусунда (0, 0 процент) катталган.

Полигамиялык никелердин үлүшү жакыр жашаган үй- бүлөлөргө караганда (0,7 процент), бай жашаган үй- бүлөлөрдө (1,7 процент) жогорураак. Бул факт, кирешеси чоң эркектер көп учурда экинчи аял алыша тургандыгынан кабар берип турат.

2008-жылы Жогорку Кеңештин депутаттары тарабынан көп аялдуулукту мыйзамдаштыруу аракеттери болду. Аргументтер катары, көп аялдуулукту социалдык жактан пайдалуу көрүнүш катары, анткени аялдардын арасындагы жакырчылыкты жоёт жана аялдардын репродуктивдик жаш курагы учурунда никесиз, күйөөгө чыкпай калуудан сактайт деп түшүндүрүүгө аракет кылышты. Мындан сырткары, Кылмыш-жаза кодексинин беренеси декларативдүү болуп калгандыгы дагы белгиленип келүүдө, анын иш жүзүндө колдонулуп жаткандыгы боюнча тажрыйба жок, бирок жашоодо болсо көп аялдуулук көптөн бери өкүм сүрүп келе жатат.

№4 кыстырма. Тарыхый тастыктама

Кыргыздарда көп аялдуулукка жол берилип келгенине карабастан, мындайболгон. Бул жагдайды мындай деп түшүндүрсөк болот, ар бир жаңы алган аялы үчүн калың төлөө түйшүктүү болгон, буга кошумча «калыңдын көлөмү ар бир кийинки аялынын саны менен өскөн, демек, экинчиси биринчисинен кымбат, үчүнчүсү экинчисинен кымбат, төртүнчүсү үчүнчүсүнөн кымбат болгон». Көп аялдуулук үй-бүлөнүн экономикалык мүмкүнчүлүктөрү менен байланыштуу болгон, «байлардын жана атактуулардын артыкчылыгы» катары каралган. «Кедейлердин бирден гана аялы болгон, алар үчүн калың төлөө абдан оор болгон, экинчиси үчүн төлөөгө (биринчи аялы каза болуп калган учурда) бардык учурда эле күчү жете берген эмес. Эгер, кыргыздын бир нече аялы болсо, анда анын үй-бүлөлүк бактысы жок деп эсептелген: «эки катын алыпсың, бир балеге калыпсың».

Булак: Ж.Тегизбаева. Кыргыздардын кадимки укуктары: Нике жана үй-бүлө.

Сексуалдык зомбулук

- Зордуктоо
- Сексуалдык мүнөздөгү зомбулук аракеттери, сексуалдык мүнөздөгү аракеттерге мажбурлоо
- Он алты жашка толо элек адам менен жыныстык катнашта болуу жана сексуалдык мүнөздөгү башка аракеттерди жасоо
- Ыплас аракеттер

Сексуалдык зомбулукту укуктук көз караштан карасак, мындай зомбулуктар жөнүндө расмий маалыматтар абдан төмөн экендигине карабастан, чоң зыян алып келе турган кылмыш деп атаса болот.

Кыздарга жана балдарга карата жасалган жыныстык зомбулуктун зыяндары абдан олуттуу, ал өсүп келе жаткан балага зыян гана келтирбестен, ошондой эле анын келечегине дагы терс таасирин тийгизет. Мындай учурларда бала анын ишенимин кыянаттык менен пайдалангандыгы, алсыздык, өзүн абдан жаман сезүү сезими, жалгыздык жана эч ким менен сүйлөшпөөнүн оордугу менен күрөшүүгө туура келет. Эрежеге ылайык, кыздарга караганда эркек балдар үчүн өзүнүн зомбулукка кабылганын моюнга алуу кыйыныраак болот.

Сексуалдык зомбулук чөйрөсүндөгү кылмыштар латенттүүлүгүнүн деңгээлинин жогорулугу менен айырмаланып турат. Тажрыйба, жабырлануучулардын көпчүлүк бөлүгү башынан өткөн зомбулук фактысы боюнча ички иштер органдарына кайрылбай тургандыгын көрсөттү. Бул адатта коомдун жабырлануучуларга карата терс мамилеси менен байланыштуу, тилекке каршы коомчулук четке кагат, кысымга алат жана болуп өткөн окуяларга жабырлануучулардын өздөрүн күнөөлөйт.

Сот тажрыйбаларына талдоо жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча¹⁰, жыныстык зомбулуктан жабыр тарткан ар бир аял тандоо алдында турган: коргонуу үчүн ички иштер органдарына кайрылуу керекпи же жокпу. Аны токтоткон биринчи себеп ага жасалган зомбулукту ачыкка чыгаргандан уялуу жана коркуу сезими, коомдук талкуудан коркуу, ошондой эле укук коргоо системасына ишенбөө. Көптөгөн аялдардын пикири боюнча, укук коргоо жана сот органдары алардын укуктарын толук кандуу деңгээлде камсыз кыла алышпайт, ошону менен катар эле алардын көпчүлүк бөлүгү далилдерди чогултуунун колдонулуп жүргөн усулдары жөнүндө билишпейт, өз укуктарын коргоо жөнүндө жетиштүү билимдерге ээ эмес, өз күчтөрүнө ишенишпейт, материалдык жактан камсыз болушкан эмес, бул болсо алардын ички иштер органдарына жардам сурап кайрылбоо чечимин кабыл алууларына таасирин тийгизет. Укуктук билимдердин жетишсиздиги, өз күчүнө ишенбөө, материалдык жактан аз камсыз болуу дагы аялдар тарабынан милициядан жардам сурап кайрылбоонун аргументи катары белгиленген.

Сексуалдык зомбулук бир гана коомдук чөйрөдө орун албастан, ошондой эле үй-бүлөлүк чөйрөдө дагы орун алып келет. Бирок коомдун аң-сезиминде жубайлык зордуктоо кылмыш катары эсептелбейт. Көптөгөн башка өлкөлөрдөгүдөй сыяктуу эле, Кыргыз Республикасында нике, жубайлардын ортосундагы жыныстык мамиледе эркекке өзгөчө укук берип койгон, жубайы болсо күйөөсүнө жыныстык мамиледе эч качан баш тартпоосу керек деген пикир калыптанып калган. Мына ушундан улам, күйөөсү тарабынан жыныстык зомбулуктан жабыр тарткан аялдар эч качан жардам сурап кайрылышпайт.

Изилдөө көрсөткөндөй¹¹, ата-энелердин укук коргоо органдарына кайрылуу учурундагы күмөн саноолору, чоң аялдардын аргументтери менен дал келет, бирок кошумча башка дагы себептер бар. Демек, мисалы, ата-энелердин баары эле баласы тарапта боло беришпейт, айрымдары өз баласына ишенишпейт, башкалар болсо баласына карата сексуалдык зомбулук фактысы болгондугун моюнуна алгылары келбейт, үчүнчүлөрү болсо, баласы өзү зомбулук жасоого түрткү болду деп ойлошот. Бул өзгөчө, зомбулук жасады деп тууганы, таанышы же жарандык жубайы айыпкер катары каралып жаткан учурда ачык орун алат. Дээрлик көпчүлүк учурда милицияга кайрылуу боюнча ата-энелер тарабынан чечимдер бир нече күндөн кийин кабыл алынат, ага чейин көптөгөн маанилүү далилдер жок болуп кетет. Демек мисалы, балдарды жуунтуп, кийимдерин

¹⁰ Кыргыз Республикасында аялдарга жана кыздарга каршы кылмыштар боюнча соттук практиканы изилдөө жөнүндө отчет (2012-2015-жж.). Түзгөн: Айдарбекова Ч.А., Борончиева Г.И., Дүйшөнбекова Г.С., Илибеева Л., Качикеева Б., Түлекова Т., Бишкек, 2017-ж.

¹¹ Ад жерде.

жууп же ыргытып жиберилген учурлар көп катталган.

Сексуалдык зомбулук үчүн Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында кылмыш-жаза жоопкерчилиги каралган жана гендердик зомбулуктун булл түрү «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө» мыйзамы менен жөнгө салынбайт.

7-тиркемеси. Гендердик жана үй-бүлөлүк зомбулуктарды жасагандыгы үчүн Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган жоопкерчилик

Үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамдардын жоопкерчилиги

Берене	Кылмыштар/укук бузуулар	Жоопкерчилик
КРнын КЖКнин 172-берене	Үй-бүлөлүк зомбулук - үй-бүлөнүн бир мүчөсүнүн үй-бүлөнүн башка мүчөсүнө же ага теңештирилген адамга карата жабырлануучунун конституциялык жана башка укуктарын жана эркиндиктерин бузган, ошого тете анын дене боюн же психикасын жабыркаткан, дене боюнун же психикалык өнүгүшүнө зыян келтирген, ден соолукка анча оор эмес залалга алып келген ар кандай атайын аракеттери	эки айдан бир жылга чейинки мөөнөткө түзөтүү жумуштарына же болбосо кырктан жүз саатка чейинки коомдук иштерге тартууга же беш жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат.
КРнын Укук бузуулар жөнүндө кодекси 70-берене	Үй-бүлөлүк зомбулук (үй-бүлөдөгү зомбулук) – бул дене-бойлук, психологиялык, экономикалык зомбулукту атайылап колдонуу же дене-бойлук зомбулук кылуу менен коркутуу, ошондой эле үй-бүлө мүчөсүнүн бири /ага теңештирилген жак тарабынан үй-бүлөнүн башка мүчөсүнө/ага теңештирилген жакка карата кайдыгер мамиле	40 саатка коомдук иштерге тартууга, же болбосо үчтөн жети суткага чейин камакка алууну колдонууга алып келет
КРнын Укук бузуулар жөнүндө кодекси 71-берене	Жосунда кылмыштын белгилери жок болгондо, үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыр тарткан адамга берилген убактылуу коргоо орденинин шарттарын аткарбоо	40 саатка коомдук иштерге тартууга же болбосо үчтөн жети суткага чейин камакка алууну колдонууга алып келет.
КРнын Укук бузуулар жөнүндө кодекси 72-берене	Үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамдын түзөтүү программасынан өтүүдөн баш тартуусу	эскертүүгө, же болбосо 40 саатка коомдук иштерге тартууга алып келет

Никени басмырлоочу практикасы үчүн жоопкерчилик Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодекси

14-берене. Нике курагы

1. Нике курагы он сегиз жаш деп белгиленет.
2. Жүйөлүү себептер болгондо никеге турууну каалаган адамдар-дын жашаган жери боюнча жергиликтүү өз алдынча башкаруунун ат-каруучу-тескөөчү органдары бул адамдардын өтүнүчү боюнча балдар-ды коргоо боюнча ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдын аймактык бөлүмдөрдүн комиссиялык корутундусунун негизинде эркектер жана аялдар үчүн нике курагын бир жылдан ашырбастан төмөндөтүүгө укук-туу.
3. Нике курагы жөнүндө ушул Кодекстин талаптарын бузууда күнөөлүү адамдар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык жоопкерчилик тартышат.

32-берене. Жубайлардын үй-бүлөдөгү тең укуктуулугу

1. Жубайлардын ар бири иштин, кесиптин түрүн, бара турган жана жа-шай турган жерин эркин тандай алат.
2. Энелик, аталык, балдарга билим, тарбия берүү жана үй-бүлөнүн башка маселелери жубайлардын теңдигинин принцибине таянып, жу-байлар тарабынан чогуу чечилет.
3. Жубайлар үй-бүлөдөгү мамилелерин өз ара сыйлашуу менен жардамдашуунун негизинде түзүүгө, үй-бүлөнүн бейпилдигине жана чында-лышына көмөктөшүү, өздөрүнүн балдарынын бакыбаттыгына жана өсүп жетилишине кам көрүү негизинде курууга милдеттүү.
4. Жубайларга үйдөгү эмгекке карата бирдей милдет жүктөлөт.
5. Жубайлардын бири-бирине карата гендердик басмырлоо жасашына жол берилбейт.

Берене	Кылмыштар	Жоопкерчилик
КРнын КЖКнин 172-берене	1. Никеге туруу максатында адамды ала качуу	Беш жылдан жети жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат.
	Кыз баланы иш жүзүндөгү нике мамилелерине туруу же болбосо никеге туруу үчүн ала качуу	жети жылдан он жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат.
КРнын КЖКнин 173-берене	Бала менен иш жүзүндөгү нике мамилелерине турууга мажбурлоо	1000ден 2000 эсептик көрсөткүчтөргө чейин айып салууга же үч жылдан беш жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат.
КРнын КЖКнин 174-берене	Адамды никеге турууга мажбурлоо	1000ден 2000 эсептик көрсөткүчтөргө чейин айып салууга же үч жылдан беш жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат.

КРнын КЖКнин 175-берене	Диний ырым-жырымдарды өткөрүүдө нике курагы жөнүндө мыйзамдарды бузуу	Өзүнө карата никеге туруу боюнча диний ырым-жырымдар жасалган баланын ата-энелери (аларды алмаштыруучу адамдар), никеге туруунун диний ырым-жырымын жасаган адам, ошого тете нике курагы жөнүндө мыйзам актыларын бузуу менен өзүнө карата бала менен никеге туруу боюнча диний ырым-жырым жасалган жашы жеткен адам, - үч жылдан беш жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат.
КРнын КЖКнин 176-берене	Эки жана андан көп аял алуу	жүздөн үч жүз саатка коомдук иштерге же бир жылдан үч жылга чейинки мөөнөткө түзөтүү жумуштарына, же 500дөн 1000 эсептик көрсөткүчтөргө чейин айып салууга жазаланат.

Аялдарга карата сексуалдык зомбулук

Берене	Кылмыштар/укук бузуулар	Жоопкерчилик
КРнын КЖКнин 177-берене	Үй-бүлөлүк зомбулук - үй-бүлөнүн бир мүчөсүнүн үй-бүлөнүн башка мүчөсүнө же ага теңештирилген адамга карата жабырлануучунун конституциялык жана башка укуктарын жана эркиндиктерин бузган, ошого тете анын дене боюн же психикасын жабыркаткан, дене боюнун же психикалык өнүгүшүнө зыян келтирген, ден соолукка анча оор эмес залалга алып келген ар кандай атайын аракеттери	эки айдан бир жылга чейинки мөөнөткө түзөтүү жумуштарына же болбосо кырктан жүз саатка чейинки коомдук иштерге тартууга же беш жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат.
КРнын Укук бузуулар жөнүндө кодекси 70-берене	Үй-бүлөлүк зомбулук (үй-бүлөдөгү зомбулук) – бул дене-бойлук, психологиялык, экономикалык зомбулукту атайылап колдонуу же дене-бойлук зомбулук кылуу менен коркутуу, ошондой эле үй-бүлө мүчөсүнүн бири /ага теңештирилген жак тарабынан	40 саатка коомдук иштерге тартууга, же болбосо үчтөн жети суткага чейин камакка алууну колдонууга алып келет

	үй-бүлөнүн башка мүчөсүнө/ага теңештирилген жакка карата кайдыгер мамиле	
КРнын Укук бузуулар жөнүндө кодекси 71-берене	Жосунда кылмыштын белгилери жок болгондо, үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыр тарткан адамга берилген убактылуу коргоо ордеринин шарттарын аткарбоо	40 саатка коомдук иштерге тартууга же болбосо үчтөн жети суткага чейин камакка алууну колдонууга алып келет.
КРнын Укук бузуулар жөнүндө кодекси 72-берене	Үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамдын түзөтүү программасынан өтүүдөн баш тартуусу	эскертүүгө, же болбосо 40 саатка коомдук иштерге тартууга алып келет.

8-тиркемеси. Үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыркагандар менен сүйлөшүү боюнча кеңештер

Достук маанайда учурашыңыз. Өзүңүздү тааныштырып, жардам көрсөтүү боюнча өзүңүздүн компетенцияңызды кыскача сүрөттөп бериңиз.

- Сүйлөшүүнү тынч жана достук менен өткөрүңүз, суу сунуштаңыз, жаныңызда салфеткалар болсун.
- Баарлашууга ачык болуңуз.
- Жардам берүүгө кызыкдар экениңизди көрсөтүңүз. Үнүнүн тону, мимика, көздүн мимикасы, сөздөрдүн мазмуну болгон окуяга тынчсызданганыңызды баса белгилеши керек.
- Аман калган жана аны коштоп жүргөндөр менен физикалык байланыштан алыс болуңуз.
- Талапкерлерге алар маанилүү деп эсептеген бардык нерселер жөнүндө суроо берүүгө мүмкүнчүлүк бериңиз.
- Калктын ар кандай топторунун (мисалы, мамлекеттик/расмий тилдерди билбеген майыптар, диний адамдар жана этникалык азчылыктар) муктаждыктарын билип, алардын муктаждыктарын канааттандыруу үчүн бардык күч-аракетин жумшагыла.

Сурамжылоо үчүн шарттарды түзүңүз

- Жабырлануучуларды интервью боло турган бөлмөгө алып барыңыз, отурууну сунуштаңыз. Сүйлөшүүнү тегерек столдо өткөрүү эң жакшы. Стол тик бурчтуу болсо, анда ал бурчтук тартибин тандоо сунуш кылынат.
- Сүйлөшүүнү баштаардан мурун, сүйлөшүү учурунда үчүнчү жактар, мисалы, укук коргоо органдарынын кызматкерлери катыша турган болсо, купуялуулукту камсыз кылыңыз, жабырлануучуларга алардын ролу, милдети эмнеде экендигин кеңири түшүндүрүңүз жана зомбулук тууралуу бардык маалыматтар ачык болоруна ишендириңиз. катуу жашыруун.
- Зордук-зомбулук жасаган адамдын, балдарынын жана жынысына карабастан башка үй-бүлө мүчөлөрүнүн сүйлөшүүсүн угуу шарттарында эмгекке жарамдуу жабырлануучулардын арасында сурамжылоо жүргүзүүгө тыюу салынат.
- Адамдын негизги физиологиялык муктаждыктарын - сууга, тамак-ашка жана уйкуга болгон муктаждыктарын билүү жана канааттандыруу үчүн бир нече тиешелүү суроолорду бериңиз.
- Жабырлануучулардын кандайдыр бир коркунучта экендигин тактаңыз, алардын балдарынын коопсуздугун жана коопсуздугун камсыз кылуу боюнча чараларды көрүңүз.
- Активдүү угуп, тактоочу суроолорду бериңиз.

Тиркемеси 9. Жабырлануучу менен коопсуздук планын түзүү

Жабырлануучу менен бирге талкуулап, мамилени коопсуз кылуу үчүн чараларды көрүү керек. Жубайы/өнөктөшү жарадар кылып же ушуга окшош нерсени жасашы мүмкүн болгон жагдайды алдын алуу үчүн зарыл болгон бир катар чараларды сунуштаңыз.

Тобокелдиктер жана социалдык колдоону картага түшүрүү

Зомбулук окуясы учурундагы коопсуздук стратегиясын ойлонуңуз

Ар бирибиздин жашообузда башкаларга караганда коопсуз же кооптуу деп эсептеген жерлер бар жана коркунуч учурунда биз көбүрөөк кайрыла турган адамдар бар. Эгерде сиз өнөктөшүңүз же башка бирөө сизге зыян келтириши же дене бойго же сексуалдык жаракат келтириши мүмкүн деп коркуп жатканыңызды түшүнсөңүз, Сиздин конкреттүү үй-бүлө мүчөсүнө же досторго жардам, кеңеш сурап жана эмоционалдык колдоо көрсөтүшү үчүн кайрылуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болгонуңуз пайдалуу. Ошондой эле Сиз үчүн досуңуз же үй-бүлө мүчөңүз менен болуу коопсуз болгон учурлары болушу ыктымал. Досторуңуз же үй-бүлөңүз балдарыңызга кам көрүү менен жардам бере алат же бир аз убакытка үйдөн жок болушуңуз керек болсо, сизге материалдык жардам берет. Мезгил- мезгили менен коркунуч үй-бүлө мүчөлөрүнөн же башка адамдардан келип чыгаарын түшүнүү менен, мындай кырдаалдарда ким менен байланыша алаарыңызды жана кимдикине токтой алаарыңызды аныктоо керек.

Ар кайсы адам Сизге ар башка жардам бере алат. Мисалы, мамилелердеги көйгөйлөр тууралуу досуңуз менен сүйлөшкөн оңой болот, бирок кайсы бир убак жашап туруу өтүнүчү менен өз эжеңизге кайрылган туура болот.

«Социалдык колдоо картасын» толтурууңуз

Сиз мага эң чоң коркунуч туудурган же физикалык же сексуалдык зомбулук менен коркуткан бирден бешке чейинки адамдын атын айта аласызбы? Келгиле, алардын атын жазып көрөлү. (Үй-бүлө мүчөлөрүнө, өнөктөшүнө, милиция кызматкерлерине ж.б. өзгөчө көңүл буруу керек). Бул адамдардын кайсынысы сизди көбүрөөк тынчсыздандырат?

Аларды тизмеде белгилеңиз (социалдык колдоо картасында).

Можете ли Вы назвать мне имена от одного до пяти человек, которым Вы доверяете?

Сиз мага ишенген бир-беш адамдын атын айтып бере аласызбы? Келгиле, алардын аты-жөнүн бул социалдык колдоо картасына жазып, аларды плюс белгиси менен белгилейли (бул үй-бүлө мүчөсү; кошунаңыз; сиз менен иштеген адам; достор; өнөктөш; кызмат көрсөтүүчү болушу мүмкүн).

Бул адамдардын кайсынысы сизге эмоционалдык колдоо көрсөтө алат? Аларды жүрөк менен белгилейли.

Бул адамдардын кайсынысы сизге турак-жай берүү, балдарыңызды кароо, карызга акча берүү сыяктуу практикалык колдоо көрсөтө алат? Аларды жылдызча менен белгилейли.

Эгерде катышуучу бир адамды же адамдардын тобун коркунуч жана коопсуздук катары аныктаса, аны менен бул адамдар кандай жагдайларда коркунуч жана коркунуч болушу мүмкүн жана мындай кырдаалдарда ким менен байланышуу керектиги жөнүндө сүйлөшүңүз. .

Зордук-зомбулук учурундагы коопсуздук

Аялдар дайыма зомбулуктан кутула алышпайт. Коопсуздукту жакшыртуу үчүн аялдар ар кандай ыкмаларды колдоно алышат. Сиз өзүңүздү коопсуз сактоо үчүн төмөнкү ыкмалардын айрымдарын же баарын колдонсоңуз болот.

Коопсуздук планы

Зордук-зомбулук болуп жаткан бөлмөдөн же үйдөн кантип качса болорун алдын ала ойлонсоңуз жакшы болмок. Кандай эшиктер, терезелер, лифттер же өрт чыгуучу жолдор бар? Керек болсо алардын кайсынысын колдоно аласыз? Бул чыгуулардын кайсынысы эң коопсуз экенин алдын ала ойлонуп көрүңүз да, төмөндө мындай бөлмөдөн кантип качууну пландап жатканыңыз тууралуу өз оюңузду жазып көрөлү.

Бул план (атыңызды жазыңыз) үчүн иштелип чыккан: _____

Эгерде мен ал жактан качууну чечсем, мен бул жолду пайданалам: _____:

Кармалбай качып кетүү үчүн, мен алдын ала документтеримди, паспортумду, баштыгымды, капчыгымды, ачкычты коюп коём (көрсөтүлгөн орунга) _____

Мен кимдир бирөөгө мага кандайдыр бир жаман нерсе болушу мүмкүн экенин алдын ала эскертип жана бул адамдан эгерде алар менин батыримден, үйүмдөн шектүү ызы-чууну укса, милицияга чалууну өтүнөм алам.

Мындай адамдардын биринин аты-жөнү:

Мындай адамдардын дагы бирөөнүн аты-жөнү:

Сиз кооптуу кырдаалга дуушар болгонуңузду сезгенде, милицияга же башка кызматтарга чала ала турган мобилдик телефонуңуз же үй телефонуңуз барбы?

Ооба Жок

(Эгерде кардар «Жок» деген жоопту тандаса...)

Сиз чала ала турган телефону бар кошунаңыз, досуңуз же үй-бүлө мүчөсү бар-жогун ойлонуп көрүңүз?

Ооба Жок

Күйөөңүз/өнөктөшүңүз же башка үй-бүлө мүчөлөрү сизге зыян келтире турганын түшүнсөңүз, милицияга чалуу мүмкүнчүлүгүнө нормалдуу мамиле кыласызбы?

Ооба Жок

Балдарым же досторум менен алар менин жардамга муктаж экенимди түшүнүшү үчүн кандай код сөздөрдү айта алаарымды алдын ала макулдашып алам. Бул код сөздөр күйөөмдө/өнөктөшүмдө шектеүүнү жаратпашы керек, ошол эле учурда мен күнүмдүк жашоодо айткандан айырмаланышы керек. Мисалы, «эжем бүгүн мага кайра чалган жок го» деп айтышым мүмкүн.

Код сөз сиздин балаңыздын курагына ылайык келиши керек. Мисалы, 13 жаштагы кыз үчүн ылайык келген фраза төмөнкүдөй болушу мүмкүн: «Бүгүн сенин аталаш агаң чалды, сени мүмкүнчүлүгү болгондо чалсын деди». Жашыраак балдар үчүн фраза төмөнкүдөй болот: “Бүгүн таенең чалды, сени кайра чалсын деди”. Эгерде бала бешке чыга элек болсо, алар үчүн код сөз менен байланыштуу бардык жол-жобону эстеп калуу оор болушу мүмкүн, ошондуктан план түзгөндө, алдын ала ойлонуңуз.

Ошентип, сиздин код сөзүңүз төмөнкүдөй болот: _____

Үйдөн качып чыкканда кайда бара турганыңызды алдын ала ойлонгонуңуз жакшы. Мындай зомбулук мындан ары кайталанбайт деп божомолдосоңуз дагы, бул аспектини алдын ала йлонуңуз.

Ошентип, эгерде сиз үйдөн качып кетсеңиз, анда бул жакка келесиз:

Балдарым бул стратегиялык планды аткаргандай аларды алдын ала даярдай алам.
Ваннада жана ашканада зомбулук кырдаалынан оолак болууга аракет кылыңыз, анткени бул бөлмөлөрдө же өлтүрүп коюучу жабдыктар болгондугу, же чыгып кетүү үчүн кошумча жол жоктугу менен кооптуу болот.

Ошентип, кезектеги зомбулук фактысы убагында мен коркунуч азыраак болгон бул бөлмөгө өтүүгө аракет кылам: _____

Мен өзүмдүн туюмумду жана интуициямды колдонууга аракет кылам. Эгер кырдаал өтө олуттуу болсо, мен күйөөм/өнөктөшүм тынчып калышы үчүн, ал талап кылгандай жасайм. Ал же экөөбүз тең тынчып калмайынча, өз коопсуздугуңа кам көргөн туура.

Качууга даярдануудагы коопсуздук

Эгерде күйөөсү/өнөктөшү өзүн кармап албай калса, аял ал адам менен чогуу турган бөлмөдөн же үйдөн качып кетүүнү чечиши мүмкүн. Мындай качууну коопсуз кылуу үчүн, 43 аны алдын ала пландаштыруу зарыл. Зомбулук көрсөтүүгө жакын өнөктөштөр, эгерде аялы аны менен мамилесин үзгөнү жатканын сезип калса, өтө кекчил болушу мүмкүн.

Бул пландардын бирин же бир нечесин пайдаланууга болот:

Мен тезирээк качып кетишим үчүн бир аз акча жана кошумча ачкыч калтырам. _____

Ачкычтарды, документтерди, паспортту, төрөлгөндүгү тууралуу күбөлүктөрдү же медициналык маалымдаманы мен катып коём _____

Сиздин күйөөңүздөн/өнөктөшүңүздөн материалдык жактан көз каранды болбогонуңуз маанилүү.

Ошентип, өз көз карандысыздыгымды кепилдөө үчүн, мен кеч эмес банк эсебин ачам (дата көрсөтүү): _____

Мындан тышкары материалдык жактан көз карандысыз болуш үчүн төмөнкүдөй чараларды көрө алам: _____

Эгер өнөктөшүңүз тараптан коркунучту сезсеңиз, милицияга «102» кызматына чалыңыз. Ошондой эле 112, 111, 102 телефону аркылуу чалып, жардам же маалымат алуу үчүн консультация алсаңыз болот.

Эгерде салуу үчүн уюлдук телефонду колдонсоңуз, күйөөңүз/өнөктөшүңүз сиз чалган номерлерди карап, сизди аңдышы мүмкүн. Мындан оолак болуш үчүн телефонго пароль коюп же коопсуздук планыңыздагы адамдардын телефонун колдонгонуңуз туура болот. Айланаңызда сизди өз үйүндө калууга уруксат берген же сизге бир аз акча бере турган адамдардын болгону маанилүү.

Ошентип, мен бул адамдардан алардыкына калууга болобу же мага карызга акча бере алабы такташым керек: _____

Мен бул адамда кийим жана ич кийим салынган кошумча бааштыкты калтыра алам: _____

Мезгил-мезгили менен өзүңүздүн коопсуздук планыңызды карап чыкканыңыз маанилүү. Биз түзү турган бул планды кайра качан карап чыгууну пландайсyz?

Бул күнү: _____

Сиз ишенген досторуңуздан же юристтен бул планды карап чыгууну өтүнүңүз.

Ошентип, мен бул планды карап берүүнү өтүнө турган адамдын аты: _____

Бул коопсуздук планын репетиция кылыңыз, эгерде зарыл болсо, аны балдарыңыз менен аткарып көрүңүз.

Мындан тышкары, чыр-чатактын же зомбулуктун актысы учурунда зыян тартпаш үчүн, сизге жамандык кылган зомбулук көрсөткөн адамдын үстүнөн арыздануунун кандай жолдору бар экенин билүү абдан маанилүү. Башка адамга зомбулук көрсөтүү мыйзамга каршы келет.

Долбоор жөнүндө

«ДаткАйым – Гендердик теңчиликке жаңыча жетишүү!» долбоору билим берүү, массалык маалымат каражаттар чөйрөсүндөгү гендердик жана социалдык дискриминацияны пропагандалоону жоюу аркылуу, ошондой эле 5- Туруктуу өнүгүү максатына ылайык гендердик дискриминацияга натыйжалуу жана жемиштүү таасир этүү аркылуу коомдо терең тамырын жайган патриархалдык жүрүм-турумдун өзгөрүүсүнө көмөктөшүүнү көздөйт. Долбоор мамлекеттик органдарды, жарандык коомдук уюмдарды, билим берүү уюмдарын, массалык маалымат каражаттарын гендердик теңчиликти жайылтууда колдоого жана гендердик басмырлоону алдын алууга, коомдун бардык деңгээлинде гендердик позитивдүү маалыматтарды жайылтууга багытталган.

«ДаткАйым – Гендердик теңчиликке жаңыча жетишүү!» долбоору 2019-2022-жылдары “Социалдык технологиялар агенттиги” коомдук уюму (Кыргыз Республикасы) жана “Данило Долчи” чыгармачыл өнүктүрүү борбору (Италия) тарабынан Европа Биримдигинин финансылык колдоосу менен ишке ашырылат. (Демократияны жана адам укуктарын колдоонун Европалык инструменти – 2018-2019-жылдары Кыргызстанды колдоонун мамлекеттик программасы).

АРТЫКЧЫЛЫКТУУ БАГЫТТАР

Стереотиптерден эркин билим берүү

Стандарттарды жана окуу-усулдук комплекстерди гендердик жана дискриминацияга каршы экспертизадан өткөрүүгө колдоо көрсөтүү жана Кыргыз Республикасынын билим берүү кызматкерлеринин гендердик компетенттүүлүгүн жогорулатуу.

Гендердик сезимтал ММК Стандарттары

Кыргызстанда гендердик сезимтал журналистиканын стандарттарын иштеп чыгууга жана жайылтууга көмөктөшүү, Жогорку окуу жайларга журналистика боюнча адистерди даярдоодо бул стандарттарды колдонуу боюнча усулдук колдоо көрсөтүү, массалык маалымат каражаттары, гендердик эксперттер жана бейөкмөт уюмдардын ортосундагы кызматташтыкты жакшыртуу.

Гендердик саясатты ишке ашыруу боюнча кызматташуу

Гендердик маселелер боюнча жооптуу министрликтердин, ведомстволордун, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын адистеринин потенциалын жогорулатуу жана, гендердик күн тартибин илгерилетүү максатында мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен натыйжалуу өз ара аракеттенүү үчүн жарандык коомдук уюмдардын потенциалын чыңдоо аркылуу улуттук жана жергиликтүү деңгээлде гендердик басмырлоону жана зомбулукту алдын алуу, ага таасир этүү боюнча ведомстволор аралык кызматташууну колдоо.

Долбоордун продукттары жана жыйынтыктары:

- Долбоордун артыкчылыктуу багыттары боюнча гендердик изилдөөлөр жана аналитикалык серептер;

- Артыкчылыктуу багыттардын алкагында гендердик маселелерди жөнгө салуучу ченемдик укуктук документтер;
- Долбоордун максаттуу топтору үчүн кыргыз жана орус тилдеринде методикалык колдонмолор, окуу куралдары;
- Кыргыз жана орус тилдериндеги тренингдик модулдар, окутуучу курстар, анын ичинде онлайн форматта;
- Кыргыз жана орус тилдеринде видеороликтер, маалымат жана билим берүүчү материалдар, маалыматтык кампаниялар жана акциялар;
- Бардык деңгээлде натыйжаларды жайылтуу жана максаттуу топторду тартуу боюнча иш-чаралар.

Долбоор тууралуу толук маалыматты долбоордун веб-сайтынан жана социалдык баракчаларынан тапса болот:

Вебсайт: <https://hero-datkayim.kg/>

Facebook: <https://www.facebook.com/DatkAyim2019>

Instagram: https://instagram.com/datkaiym_hero?igshid=zici5bc7e8yq

YouTube: <https://www.youtube.com/channel/UCwVLDlowjyokVfRr1JtYiTw>